

ΙΛΙΣΟΣ

ΕΡΕΥΝΑ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΤΕΧΝΗ

Ω, τους αγαθούς ανθρώπους! απ' τον κίνδυνο
Της ανθρώπινης νεροποντής εκείνοι
Θα μας σώσουν, ολογύρω μας απλώνοντας
Την ανθρώπινη γαλήνη.

Γεώργιος Δροσίνης («Θα βραδιάξει», οι αγαθοί
άνθρωποι, εκδ. Γ.Ν. Σιδέρης, σελ. 14)

ΕΤΟΣ 46ον

ΤΕΥΧΟΣ 243

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2001

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΕΥΧΟΥΣ

	Σελ.
Η αλήθεια και το ψέμα	1
Το πνεύμα και η σάρκα	2
Καμίλλου Φλαμμариόν: Οι πρώτες εντυπώσεις μετά το «θάνατο»	3
Γεωργίου Σιβρή: Θεοσοφικά θέματα	5
Το πρόσωπο του Θεού	7
Αντωνίου Αδριανόπουλου: Περί πνευματισμού	9
Αριστομένη Προβελέγγιον: Φιλοσοφία του πόνου	19
Ιωάννη Πολέμη: Η καλοσύνη και η ομορφιά	19
Κωστή Μελισσαρόπουλου: Η ίδρυση της Θεοσοφικής Εταιρείας και η Έλενα Μπλαβάτσκι	20
Δημήτριον Ιωαννίδη: Η Θεά Αθηνά	24
Λόγοι σοφοί	29
Ιωάννη Βασιλή: Τι είναι φυσιολατρεία	31
Εορταστική εκδήλωση για τον Καινούργιο χρόνο. Ομιλία του Χριστόφ. Καμαρωτάκη	33
Μία συνέντευξη με τον Δαλάι Λάμα	36
Επίκτητον: Η συγγένεια με το Θεό	37
Χαράλαμπου Μπάρακλη: Πλούτος και πλούσιοι	38
Δ.Α. Χουμαδόπουλου: Η έκφραση της χαράς στις συμφωνίες του Μπετόβεν	42
Ύμνοι στη γυναίκα	52
Αποφθέγματα του Κρισναμούρτι	52
Ο Άλμπερτ Σβάιτσερ και η ηθική ζωή	53
Γεωργίας Ταρσούλη: Ο κάκτος και η γιαγιά	55
Γ. Πετρέα: Η αισιοδοξία	58
Παραμχάσα Γιογκανάντα: Η αγάπη στα φυτά	59
Γεώργιον Αροσίνη: Διαβατάριχο τρυγόνι. Ποίημα	60
Μαχάτμα Γκάντι: Ο δρόμος προς την εξάγνιση	61
Πρόγραμμα Ομιλιών της Θεοσοφικής Εταιρείας	62
Μεταξύ μας	64

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

Βουκουρεστίου 25 Κωδ. Ταχ. 106 71, Αθήνα Τηλ. 362.0702 - 361.0961

e-mail: theosophicalgr@hotmail-com

Διανέμεται δωρεάν εις τα μέλη

Ιδρυτής + ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ιδιοκτησία - Έκδοση: Θεοσοφική Εταιρεία εν Ελλάδι

Διευθυντής: Γεώργιος Σιβυρής

Επιμέλεια ύλης: Χαράλαμπος Μπάρακλης

Έτος 46ον, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 2001, Τεύχος 243

Η αλήθεια και το ψέμα

Όλα τα άγια βιβλία θεωρούν την αλήθεια ως το μέσο δια του οποίου ο άνθρωπος μπορεί να εναρμονίσει τη ζωή του με το άπειρο. Ο Ματχάμα Γκάντι έλεγε συχνά: «Αλήθεια, ίσον Θεός».

Παραμχάσα Γιογκανάντα («Η αυτοβιογραφία ενός γιόγκι», Εστιά, σελ. 310)

Αληθινή τέχνη του λόγου, χωρίς την αλήθεια, είναι αδύνατο να υπάρξει ούτε τώρα, ούτε ποτέ στο μέλλον.

Πλάτωνα (Φαίδρος, 260 Ε)

Αλήθεια, δίψα των σοφών ονειρευτή παρθένα,

Οπού ποτέ οι στενόμυαλοι δεν λαχταρούν για σένα,
 Κι' όνειρ' αν έχουν, δεν θωρούν εσένα'ς τα όνειρά τους,
 Για μένα είσαι η Εμμορφιά! και μόνη αυτή που νοιώθω
 Και μόνη αυτή που κνηγώ μ' έναν αιώνιο πόθο,
 Σε στίχους αιθερόπλαστους, νου και καρδιά γεμάτους!

Κωστή Παλαμά

Το ψέμα είναι η όψη η δαιμονική. Ο Σατανάς έχει δυο ονόματα· λέγεται Σατανάς και ψέμα.

Βίκτωρα Ουγκώ («Οι άθλιοι», Μέρος 1ο, βιβλ. 7, 1)

Η αλήθεια είναι του Θεού το ψέμα του διαβόλου.

Λαϊκή σοφία

Το πνεύμα και η σάρκα

«Από τη νεότητά μου η πρωταρχική αγωνία μου, από όπου πήγαζαν όλες μου οι χαρές κι όλες μου οι πίκρες, ήταν τούτη: η ακατάπαυτη, ανήλεη πάλη ανάμεσα στο πνεύμα και στη σάρκα.

Μέσα μου παμπάλαιες ανθρώπινες και προανθρώπινες σκοτεινές δυνάμεις του Πονηρού· μέσα μου παμπάλαιες ανθρώπινες και προανθρώπινες φωτεινές δυνάμεις του Θεού· κι η ψυχή μου ήταν η παλαιότερα όπου οι δυο τούτοι στρατοί κτυπιούνται κι έσμιγαν.

Αγωνία μεγάλη· αγαπούσα το σώμα μου, και δεν ήθελα να χαθεί· αγαπούσα την ψυχή μου, και δεν ήθελα να ξεπέσει· μάχουμουν να φιλιώσω τις δυο αυτές αντίδρομες κοσμογονικές δυνάμεις, να νιώσουν πως δεν είναι οχτροί, είναι συνεργάτες, και να χαρούν, να χαρώ κι εγώ μαζί τους, την αρμονία».

Νίκου Καζαντζάκη («Ο τελευταίος πειρασμός», από την εισαγωγή)

Πολύτιμες αναφορές:

Το σώμα πλάστηκε για να υπηρετήσει την ψυχή.

*Κομφούκιον («Κομφούκιος», μετάφρ. από τα γαλλικά
Ι. Αθανασιάδου, Αθήνα 1852, σελ. 87)*

Η ψυχή άρχει και το σώμα υπακούει.

Πλάτωνα (Νόμοι, 896 C)

Οι πρώτες εντυπώσεις μετά το «θάνατο»

*Από το βιβλίο του διάσημου Γάλλου αστρονόμου Καμίλλου
Φλαμιαριών «Το άγνωστον και τα ψυχικά προβλήματα»*

Μια γυναίκα θυμάται:

«Πριν από ένα χρόνο περίπου, μπήκα έκτακτα στο νοσοκομείο ύστερα από μια καρδιακή προσβολή. Το άλλο πρωί, κι ενώ βρισκόμουν στο κρεβάτι του νοσοκομείου, ένιωσα ξαφνικά φοβερούς πόνους στο στήθος. Πάτησα το κουδούνι για να ειδοποιήσω τη νοσοκόμα, που έσπευσε να με βοηθήσει. Επειδή είχα κουραστεί ανάσκελα συνέχεια, έκανα να γυρίσω στο πλευρό μου· και τότε η αναπνοή μου κόπηκε κι η καρδιά μου σταμάτησε να χτυπάει. Την ίδια στιγμή άκουσα τη νοσοκόμα να φωνάζει: «Το γιατρό! Το γιατρό!» κι ένιωσα να βγαίνω από το σώμα μου, να περνάω μέσα από το στρώμα και το σωματέ του κρεβατιού και να φτάνω στο δάπεδο, απ' όπου αμέσως μετά άρχισα να ανιψώνομαι.

Καθώς ανέβαινα, είδα αρκετές νοσοκόμες να μπαίνουν στο δωμάτιο –θα πρέπει να ήταν καμιά ντουζίνα, όπως μου φάνηκε. Ο γιατρός μου εκείνη την ώρα έκανε τη συνηθισμένη του πρωινή επίσκεψη στους ασθενείς του και μόλις τον ειδοποίησαν, έσπευσε να έρθει κι αυτός στο δωμάτιό μου. Είπα με το νου μου: «Τι να θέλει τάχα στο δωμάτιό μου ο γιατρός;» και έμεινα μετέωρη ακριβώς κάτω από το ταβάνι, παρακολουθώντας αυτά που γίνονταν στο δωμάτιο.

Τους έβλεπα να προσπαθούν να με επαναφέρουν στη ζωή! –γιατί, το σώμα μου εξακολουθούσε να βρίσκεται πάνω στο κρεβάτι κι εγώ το κοιτούσα με κατάπληξη. Ξάφνου, άκουσα μια νοσοκόμα να φωνάζει: «Ω, Θεέ μου! είναι νεκρή!» ενώ κάποια άλλη είχε σκύψει πάνω μου και μου έδινε το «φιλί της ζωής». Όσο καταγινόταν μ' αυτό, εγώ κοίταξα το πίσω μέρος του κεφαλιού της. Ω, δε θα ξεχάσω ποτέ τα μαλλιά της –κοντοκομμένα αγορίστικα μαλλιά. Εκείνη τη στιγμή, μου έβαλαν στο στήθος τα βύσματα κάποιου μηχανήματος και μεμιάς ολάκερο το κορμί μου άρχισε να τραντάζεται στο κρεβάτι, ενώ όλα μου τα κόκκαλα έτριζαν απαίσια. Ήταν κάτι πραγματικά φοβερό!

Ωστόσο, καθώς τους έβλεπα να με χτυπούν στο στήθος και να μου τρίβουν χέρια και πόδια, σκέφτηκα: «Μα, γιατί όλη αυτή η φασαρία; Τώρα πια είμαι μια χαρά».

(Μετάφρ. Γ. Δημητρίου, εκδ. Ζηκάκη, Αθήνα 1927, σελ. 44-45)

«Ο Αντρέας δεν μπόρεσε να κρατήσει τον πόνο του, τον ζύγωσε:

- Ραβή, είπε, έπιασαν το Βαφτιστή, τον σκότωσαν!
- Δεν πειράζει, αποκρίθηκε ήσυχα ο Ιησούς, πρόφτασε κι έκαμε το χρέος του· και στα δικά μας, Αντρέα.

Είδε τα μάτια του παλιού μαθητή του Πρόδρομου να βουρκώνουν.

- Μην πικραίνεσαι, Αντρέα, τού 'πε και του χάδεψε τον ώμο, δεν πέθανε· **πεθαίνουν μονάχα όσοι δεν πρόλαβαν να γίνουν αθάνατοι**· αυτός πρόλαβε· ο Θεός τού 'δωσε καιρό».

Νίκου Καζαντζάκη («Ο τελευταίος πειρασμός», σελ. 307)

«Ο Δάντης, όπως αργότερα ο Γκαίτε, πιστεύει ότι από τις κινήσεις των ουρανίων σφαιρών δημιουργείται μια ουράνια μουσική αρμονία. Ανανεώνεται έτσι εδώ η παλαιά πίστη των Πυθαγορείων».

Από την ομιλία του αείμνηστου Ακαδημαϊκού
Ιωάννη Θεοδωρακόπουλου στην
Αρχαιολογική Εταιρεία στις 26/11/1965.

ΘΕΟΣΟΦΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Του Γεωργίου Σιβρή, Γεν. Γραμματέα της Ο.Ε. της Ελλάδος

Το κήρυγμα της ενότητας είναι μία από τις θεμελιώδεις αρχές της θεοσοφικής διδασκαλίας. Απορρίπτεται κάθε σκέψη και ιδέα χωριστικότητας. Η ενότης αποτελεί νόμο της φύσεως και του Σύμπαντος, η δε χωριστικότης παράβαση, αυτού του νόμου. Φύσει υπάρχει ενότης, θέσει μόνο υπάρχει χωριστικότης. Και η ενότης αυτή υπάρχει στον άνθρωπο και επεκτείνεται σ' ολόκληρο το Σύμπαν, το οποίον λειτουργεί σαν ένα αρμονικό σύνολον.

Η μόνη παραφωνία είναι η εγωκεντρική φύση του ανθρώπου. Όπως προκύπτει από τη μελέτη των εσωτερικών παραδόσεων, το «Εγώ», ή η προσωπικότης είναι μία πλασματική οντότης που δεν περιλαμβάνεται στο θείο σχέδιο της Δημιουργίας. Αποτελεί ένα τεχνητό κατασκεύασμα της υλιστικής σκέψης, και γι' αυτό ο Πλάτων το ονομάζει μη-ον, ο δε Κρισναμούρτι ένα σύμπτωμα, μία ασημαντότητα. Εμφανίστηκε, όπως αναφέρεται στο Τσαν και Ζεν με την πρώτη σκέψη, κι έκτοτε λειτουργεί ως ο χωριστός εαυτός του ανθρώπου, ως η δευτέρα φύση του, που ορθώνεται σαν τοίχος ανάμεσα στον άνθρωπο και το Θεό και μεταξύ των ανθρώπων.

Οι άνθρωποι, όπως διδάσκει η Θεοσοφία, δεν διαφέρουν μεταξύ τους: «Ο καθένας από εμάς είναι η ανθρωπότης και η ανθρωπότης είμαστε εμείς» και η ομοιογένεια αυτή ισχύει για όλα τα επίπεδα: φυσικό, ψυχολογικό και πνευματικό. Στην πραγματικότητα, με ελάχιστες διαφορές, κανείς δεν είναι διαφορετικός από τους άλλους. Διαφέρουμε μόνο εξωτερικά, φυσιογνωμικά, κατά την εικόνα που έχει σχηματίσει ο καθένας για τον εαυτό του και τους άλλους, κάτι που έχει πολύ μικρή σημασία, διότι είναι ψευδαίσθηση του νου.

Η δομή του σώματος είναι η ίδια σε όλους, όλοι κολυμπάμε στον ωκεανό του ψυχολογικού γίγνεσθαι (σκέψη-αίσθημα). Όλοι έχουμε μέσα μας τον σπινθήρα της θεότητας και αυτό είναι το ενωτικό στοιχείο μεταξύ των ανθρώπων και μεταξύ Θεού και ανθρώπου. Σ' αυτήν την ομοιογενή φύση, που είναι καθαρό πνεύμα στηρίζεται και η ουσία της θρησκείας, όπως λέγει ο Τολστόι.

Επ' αυτής της θεμελιώδους φύσεως έχουν οικοδομηθεί τα σημαντικώτερα και ουσιωδέστερα σημεία της θεοσοφικής διδασκα-

λίας, περί της πνευματικής ζωής και της προόδου του ανθρώπου εν γένει, τα οποία θα πρέπει να έχει κανείς κατά νουν, όταν προβάλει τη θεοσοφική άποψη του θέματος.

Τα σημεία αυτά είναι τα εξής:

1. Η Ζωή είναι ένα αδιαίρετον όλον. Η πολλαπλότης ανήκει στον υλικό κόσμο των μορφών, την εξωτερική φύση των πραγμάτων. Ο εσωτερικός πυρήν της υπάρξεως είναι ενότης, το ένα ον, όπως θέλει κανείς να το αποκαλέσει.

2. Η πρόοδος για το ανθρώπινο ον είναι μία αναπτυσσόμενη συνειδητοποίηση της αληθείας, της ενότητος, η οποία εκφράζεται με αναίτιο συμπόνια, χωρίς επιλογή. Η συνείδηση βρίσκεται κάτω από το πέπλο της πλάνης, όταν τα υλικά σώματα που είναι οχήματα της συνειδήσεως εκλαμβάνονται ως η πραγματικότης και γι' αυτό η δράση στηρίζεται στη χωριστικότητα και την ιδιοτέλεια.

3. Η πνευματική πρόοδος δεν μπορεί να διαχωρισθεί από τη συμπεριφορά στην καθημερινή σχέση, διότι η αφύπνιση στην αδιαίρετη φύση της ζωής δεν μπορεί να εκφρασθεί παρά με συμπόνια και προσφορά.

4. Ο κατευθυνόμενος νους, βαριά επηρεασμένος από πολλές αιτίες, εκλαμβάνει τη χωριστικότητα ως πραγματικότητα. Η πνευματική πρόοδος συνεπάγεται την ικανότητα να μαθαίνουμε ν' αποσυνδέσουμε και να καθαρίζουμε το νου απ' το φορτίο του παρελθόντος κι έτσι ν' ανακαλύπτουμε το βαθύτερο πεδίο της συνειδήσεως.

5. Η κυριαρχία επί των παρορμήσεων των κατωτέρων σωματιών, η χαλιναγώγηση και η τάξη είναι αναπόσπαστο μέρος της πειθαρχίας, που είναι συμφυής εις το πνευματικό ταξίδι.

6. Μία τέτοια τάξη δεν μπορεί να προκληθεί από κάποιον άλλον. Κάθε άτομο που επιθυμεί να βαδίσει την ατραπό, πρέπει ν' αναλάβει με αφοσίωση, υπομονή και επιμονή, το επίπονο και χαρούμενο έργο της προετοιμασίας και της καθάρσεως.

7. Όταν εκληρωθούν οι απαιτούμενες συνθήκες θα επακολουθήσουν τ' αντίστοιχα αποτελέσματα. Όταν υπάρχει επαρκής προετοιμασία και έλεγχος των βασικών μηχανικών ενστίκτων, θα ακολουθήσει το επόμενο βήμα και το καλό που ανήκει στο ανώτερο πεδίο έρχεται μόνο του, κατά την κρίση του.

8. Οι Διδάσκαλοι, οι Άγιοι και τα θεία όντα, είναι άνθρωποι που έχουν ήδη επιτελέσει το έργο και είναι υπό πλήρη έλεγχο την κάθε στιγμή, ποτέ εις το έλεος των περιστάσεων και των απρόβλεπτων καταστάσεων. Γι' αυτό και περιγράφονται ως σταθεροί στο

νου, πάντοτε εν ειρήνη, ακτινοβολούντες το φως του πνεύματος. Αποτελούν το θεμέλιο του κόσμου.

9. Η αποκορύφωση του ανθρωπίνου ταξιδιού είναι τελειότητα της σοφίας, της αγάπης, της ειρήνης και της ευλογίας. Είναι ελευθερία απ' τον υποχρεωτικό κύκλο των γεννήσεων και των θανάτων, που είναι ο κλήρος εκείνων που διψούν για εμπειρία.

ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Η λατρεία του Ήλιου ως προσώπου νοούμενου βρίσκεται σε όλους σχεδόν τους λαούς αρχαιότητας. Τον Ήλιο τιμούσαν και οι Έλληνες και χαιρετούσαν αυτόν με προσευχή κατά την ώρα της ανατολής. Ο Πλάτων αναφέρει για τον Σωκράτη (*Συμπόσιο*, 220c) τα εξής: «Έμεινε όρθιος μέχρι που εχάραξε η αυγή και ανέτειλε ο ήλιος. Έπειτα αφού προσευχήθηκε στον ήλιο απομακρύνθηκε».

Ο μεγάλος λαογράφος Νικόλαος Πολίτης σε σχετική μελέτη του (*Λαογραφικά σύμμεικτα Β*, σελ. 140, 149) γράφει: «Της παναρχαιοτάτης του Ηλίου λατρείας μπορούν να θεωρηθούν, τα κατά τας θερινάς τροπιάς αυτού τελούμενα (...) και η προς ανατολάς προσευχή (...). Στους ορθόδοξους διατηρήθηκε η προς ανατολάς προσευχή, σύμφωνα δε προς το έθος τούτο κτίζονται οι εκκλησίες, όπως οι εισερχόμενοι να έχουν πάντα προς ανατολάς εστραμμένο το πρόσωπο (...).

Εις απεικονίσεις της μεταμόρφωσης του Ιησού Χριστού, ο Ηλίας παριστά τον Ήλιο και ο Μωυσής τη Σελήνη, καθώς αυτό καταφαίνεται εκ συμβολικών εικόνων της Μεταμόρφωσης, που ανάγονται στους πρώτους χριστιανικούς χρόνους, στις οποίες ο μεν Χριστός παρίσταται δια σταυρού, τον δε Μωυσή αντικαθιστά εικόνα μιας των φάσεων της σελήνης ή η λατινική λέξη Luna και τον Ηλίαν ο Ήλιος ή η λέξη Sol. Όπως είναι γνωστό κατά τη στιγμή της Μεταμόρφωσης του Χριστού, εμφανίστηκαν ο Μωυσής και ο Ηλίας».

Ο Γάλλος συγγραφέας Louis Figuier, στο βιβλίο του «Η επαύριον του θανάτου» (μετάφρ. Α. Πολυμέρη, έκδ. «Φέξη», Αθήνα 1910, σελ. 116) γράφει: «Ο Ήλιος, το κέντρον του πλανητικού μας συστήματος (...) είναι καθ' ημάς η τελική κατοικία των καθαρών ψυχών, οι οποίες έχουν τελειοποιηθεί και έφθασαν στον ύψιστο βαθμό λεπτότητας (subtilite) (...) και απολαύνουν της τέλει ευδαιμονίας, της απόλυτης σοφίας και της άνευ ορίων γνώσεως».

Ο Πλάτων Δρακούλης στο έργο του «Στοιχεία Βιονομίας» γράφει: «Υπάρχει Ἡλιος αόρατος, ο οποίος έχει προς τον ορατό Ἡλιο, όποια σχέση έχει το πνεύμα μας προς το σώμα μας. Ο ορατός Ἡλιος επιδρά επί του σώματός μας. Αλλά ο αόρατος Ἡλιος, δηλαδή το πνεύμα του Ηλίου επιδρά επί της πνευματικής μας υποστάσεως (...). Ο Ἡλιος και τα στοιχεία τα οποία πέμπει επί του πλανήτη μας είναι όχι μόνο πλήρη ζωής, αλλά και πλήρη νοήσεως (...). Ο Ἡλιος είναι κραταιότατος νους. Είναι πνεύμα του οποίου βλέπομεν μόνο το σώμα, ακριβώς όπως του εαυτού μας βλέπομεν μόνον το σώμα, το οποίον είναι όργανο του πνεύματός μας».

Ο φιλόσοφος **Ιάμβλιχος** αναφέρει («Περί του Πυθαγορείου βίου, 256) ότι: «Οι Πυθαγόρειοι εγείροντο από την κλίνη τους πριν ανατείλει ο Ἡλιος (...) και παρατηρούσαν μόλις ανατείλει να προσευχηθούν».

Ο νεοπλατωνικός φιλόσοφος **Πρόκλος**, συνέγραψε τον περίφημο «ύμνο προς τον Ἡλιο», που αρχίζει ως εξής: «**Άκουσέ με βασιλιά του πνευματικού πυρός...**». Ο **Καζαντζάκης** ονομάζει τον Ἡλιο «το πρόσωπο του Θεού¹».

Ο αρχαιολάτρης αυτοκράτορας του Βυζαντίου **Ιουλιανός**, από τους εξέχοντες άνδρες του ελληνορωμαϊκού κόσμου, στο έργο του «Εις τον βασιλέα Ἡλιο» καταλήγει: «**Εύχομαι στο βασιλιά των όλων Ἡλιο, να είναι ευνοϊκός προς εμένα και να μου δίνει βίο ωφέλιμο, τελειότερη φρόνηση και εμπνευσμένο νου, και όταν η ειμαρμένη θελήσει, είτε να μου δώσει την πιο ήρεμη αποχώρηση από τη ζωή αυτή. Είθε μετά να με ανεβάσει κοντά του για πάντα. Εάν όμως αυτό είναι περισσότερο απ' όσο αξίζουν οι πράξεις της ζωής μου, ας γίνει μετά από πολλές πολύχρονες περιόδους**».

Ο Ἡλιος είναι ο πατέρας της γήινης ζωής. Κάθε γήινης ζωής. Το φως του Ἡλίου, του ορατού και του αόρατου, είναι η αστήρευτη πηγή από την οποία αντλεί ο άνθρωπος τα μέσα της ζωής του και της ψυχικής του προόδου.

1. «**Εύπνησε, σήκωσε το πρόσωπο κατά την ανατολή, είδε, καμίνι φοβερό, τον ήλιο ν' ανεβαίνει απάνω από την άμμο· ετούτο είναι το πρόσωπο του Θεού συλλογίστηκε, κι έβαλε την απαλάμη μπροστά από τα μάτια του, μη θαμπωθεί. «Κύριε» μουρμούρισε «ένα σπειρί άμμος είμαι, με διακρίνεις μέσα στην έρημο; ένα σπειρί άμμος που μιλάει κι αναπνέει και σε αγαπάει· σε αγαπάει και σε κράζει Πατέρα· άλλα άρματα από την αγάπη δεν έχω· με αυτά κίνησα να παλέψω, βόηθα με!**».

Νίκου Καζαντζάκη («Ο τελευταίος πειρασμός», σελ. 259)

ΠΟΛΥΤΙΜΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΕΣ

ΠΕΡΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΣΜΟΥ

Του αείμνηστου Διδάσκαλου Αντώνιου Ανδριανόπουλου

Ο πνευματισμός δεν ήταν άγνωστος εις τους αρχαίους Έλληνες και αναφέρονται πολλές περιπτώσεις, κατά τις οποίες εγένετο επικοινωνία με ψυχές αποθανόντων. Ένα τέτοιο παράδειγμα ευρίσκουμε εις τον Πλούταχο εις το έργο του «Περί των βραδέως υπό του δαιμονίου τιμωρουμένων», όπου λέγει, ότι εις την Ηράκλειαν υπήρχε ίδρυμα «ψυχοπομπείον» λεγόμενο, όπου εγένετο συστηματική επικοινωνία ζώντων με ψυχές νεκρών, οσάκις υπήρχε ανάγκη προς τούτο.

Ο πνευματισμός ήταν γνωστός εις όλα τα θεοσοφικά συστήματα της αρχαιότητας, με τη διαφορά ότι μόνο οι μεμνημένοι έκαμαν χρήση αυτού.

Από της εποχής του ALLAN KARDEC όμως ο πνευματισμός έγινε κοινό κτήμα των ανθρώπων και τότε ανεφάνησαν τα διάφορα πνευματιστικά πειράματα με το τραπεζάκι, κ.λπ. Είναι ανάγκη να μελετήσουμε κατά πόσο ο πνευματισμός, όπως εξασκείται σήμερα είναι κάτι χρήσιμο και ωφέλιμο ή όχι.

Πνευματισμός είναι η επικοινωνία των ανθρώπων με ψυχές των απελθόντων, χωρίς κανένα τεχνητό μέσο. Διότι υπάρχουν και τεχνητά μέσα, τα οποία μεταχειρίζεται η μαγεία, η οποία δι' αυτών έρχεται εις επικοινωνία πρώτον με ψυχές κοινές και δεύτερον με κακοποιάς. Εις την δευτέραν περίπτωση πρόκειται περί της λεγομένης «μαύρης μαγείας», η οποία είναι μέθοδος εγκληματική, επιδιώκουσα τη δέσμευση συνειδήσεων και άλλες κακοποιές ενέργειες.

Σήμερα πρόκειται να ασχοληθούμε με την απλή πνευματιστική επικοινωνία χωρίς τεχνητά μέσα. Και πρώτον είναι ανάγκη να εξετάσουμε, πώς λειτουργεί η ανθρώπινη ζωή.

Εντός του οργανισμού κυκλοφορεί ένα ρευστό, ο ζωϊκός μαγνητισμός του MESMER, ή ζωϊκό ρευστό. Τούτο είναι μία μορφή της ενέργειας, η οποία χρησιμοποιείται δια την εφαρμογή των αποφάσεων της συνειδήσεως, την εκτέλεση των μηχανικών κινήσεων, κ.λπ., ως και δια τη λειτουργία της σκέψεως ακόμη. Το ρευσ-

στό τούτο είναι το μέσο, δια του οποίου και αι ψυχαί των αποθανόντων έρχονται εις επικοινωνία με τους ανθρώπους. Αυτό αποτελεί το σύνδεσμο μεταξύ των δύο υποστάσεων, όπως το τηλεφωνικό σύρμα συνδέει δύο ομιλητές.

Το ζωικό ρευστό αντλεί ο άνθρωπος εκ της φύσεως δια των τροφών, τις οποίες αφομοιώνει και οι οποίες περιέχουν όλες αυτό το στοιχείο της ενέργειας. Τούτο όμως, όταν λειτουργεί εντός του οργανισμού, γίνεται ζωικό. Μετά θάνατο, διαλυομένου του σώματος, το ζωικό αυτό ρευστό επανέρχεται εις το κοινό δοχείο της ενέργειας και συνεπώς η ψυχή χάνει το μέσο αυτό της ενέργειας. Δια τούτο η αρχαία ελληνική θεοσοφία δέχεται, ότι μετά θάνατο η ψυχή δεν μπορεί ούτε να ενεργήσει, ουδέ καν να σκεφθεί. Οι θνητές δε ψυχές περιέρχονται εις τον Άδη. Αλλ' υπάρχει και άλλη κατάσταση του πνεύματος, η των ημιαθανάτων ψυχών, οι οποίες δεν είναι μεν εντελώς ελεύθερες, αλλά κατέχουν κάποιο μέσο ενέργειας και πολλές εξ' αυτών δεν είναι ανάγκη να επανέλθουν πλέον επί της γης. Υπάρχουν επίσης και αθάνατες ψυχές, οι οποίες έχουν τη δύναμη και σφαίρες ακόμη να κινούν και έχουν το όργανο αυτό, το οποίο ο Πλάτων αποκαλεί «όχημα» ή «άρμα» και μέσω του οποίου αντλούν απ' ευθείας εκ της φύσεως το μέσο ενέργειας.

Άλλη κατηγορία είναι η των κακοποιών πνευμάτων. Κανένα κακό κατά φύση υπάρχει, αλλ' ο άνθρωπος και το πνεύμα γενικώς, το οποίο έχει την ελευθερία να παραβαίνει το φυσικό νόμο, να καταδυναστεύει άλλα πνεύματα και να σταματά την ίδια αυτού εξέλιξη, λόγω της αμάθειας και του εγωισμού του, εδημιούργησε το κακό επί της γης. Οι ασχολούμενοι με τη μαύρη μαγεία κατορθώνουν να αποκτήσουν και αυτοί ένα μέσο ενέργειας, μετά θάνατο, το οποίο χρησιμοποιούν δια να κάμουν το κακό γινόμενοι δαίμονες. Αυτοί έχουν ιεραρχία και υπερτάτη Αρχή του Κακού, η οποία τους διευθύνει.

Εις τον πνευματικό κόσμο υπάρχουν δύο αρχές:

Η Αρχή του Καλού, η οποία εκδηλώνει αγάπη και ζητεί όπως το πνεύμα της γης εξελίσσεται ελευθέρως και βοηθεί αυτό.

Η Αρχή του Κακού όμως, λόγω εγωισμού και τυραννικού πνεύματος, ζητεί να άρχει και προς τούτο υπαγορεύει την αμάθεια, υποθάλλει την κακία και δια των μέσων αυτών κρατεί το πνεύμα της ανθρωπότητας στάσιμo και υποταγμένο εις αυτήν, παρεμποδίζει αυτό να προοδεύσει. Μεταχειρίζεται το ψεύδος, την απάτη, την υποκρισία, το δόλο, τη βία και εμπνέει εις τους ανθρώπους το φα-

νατισμό, τη μισαλλοδοξία, τις διαιρέσεις, τις συγκρούσεις, τους πολέμους και όλα εκείνα, τα οποία απασχολούν τους ανθρώπους, κατά τρόπο ώστε να μη μπορούν αυτοί να αναβλέψουν και γνωρίσουν την αλήθεια, οπότε οι κακοί δαίμονες θα κρημνισθούν από τους θρόνους τους, εις τους οποίους τους διατηρεί η ανθρωπίνη ατέλεια. Διότι οι περιττώστεροι άνθρωποι και τα περισσώτερα πνεύματα, χωρίς να έχουν περί αυτού συνείδηση, συμμερίζονται τις αρχές τους και υπόκεινται εις τις υπαγορεύσεις της Αρχής των κακοποιών πνευμάτων και ενεργούν σύμφωνα προς αυτές.

Τα κακοποιά πνεύματα, τα οποία παραβαίνουν το φυσικό νόμο και δεν ακολουθούν το νόμο της εξέλιξης, μη ενσαρκούμενα εντός οργανισμών προς τούτο, είναι καταδικασμένα εν τέλει, εις αυτό το οποίον ο Ιωάννης εις την «Αποκάλυψη» αποκαλεί δεύτερο θάνατο, εις την πλήρη δηλ. αποσύνθεση της ψυχικής ατομικότητάς των.

Ο πνευματισμός αποτελεί δια τα κακοποιά πνεύματα ισχυρό και ασφαλές μέσο, δια να βλάπτουν τους ανθρώπους. Είναι ασφαλές διότι ανοίγει εις αυτά μία οδό, δια της οποίας έρχονται εις άμεση επαφή με τους ανθρώπους. Ισχυρότατο δε διότι η προξενούμενη βλάβη δεν είναι προσωρινή, αναφερομένη μόνο εις τον παρόντα βίο, αλλά εις απρόβλεπτον, ενίοτε δε εις απροσμέτρητο χρόνο.

Ο πειραματιζόμενος πνευματιστής έρχεται εις σχέση με την αρχή του κακού, χωρίς να αντιληφθεί τούτο. Τότε αρχίζει μία πάλη προς τις σκοτεινές και καταχθόνιες δυνάμεις, οι οποίες είναι πολύ ισχυρότερες αυτού και των οποίων τις παγίδες και τις πλεκτάνες δεν μπορεί να διακρίνει· δια τούτο· δε και δεν μπορεί να τις αποφύγει. Ο άνθρωπος έχει μίαν συναίσθηση ηθική. Αλλά δια της διδασκαλίας, την οποίαν εντέχνως του κάμνουν τα κακοποιά πνεύματα και του ιού τον οποίον μεταδίδουν εις αυτόν εκ της ατομικής των ζωής, αυτός παγιδεύεται και γίνεται με το χρόνο όργανο αυτών και δεν μπορεί πλέον να αποχωρισθεί από τις σχέσεις του με αυτά. Μεταξύ των πνευμάτων υπάρχουν και μερικά φιλοπαίγματα, διότι μετά θάνατο ο καθένας διατηρεί το χαρακτήρα του (...).

Ποιοι είναι οι σκοποί τους οποίους επιδιώκουν δια της επικοινωνίας οι άνθρωποι

- A. Σχηματισμός πεποιθήσεως περί της επιβιώσεως της ψυχής μετά θάνατο και των τυχών αυτής.

- Β. Απόκτηση γνώσεων περί της συστάσεως και της αρχής του κόσμου, περί των λειτουργιών της ψυχής, περί λυτρώσεως, κ.λπ.
- Γ. Δια μαντικούς σκοπούς.
- Δ. Επικοινωνία με προσφιλή πρόσωπα, τα οποία ευρίσκονται εις τον πνευματικόν κόσμον και πληροφοροίαι περί της τύχης αυτών.

Και μία άλλη περίπτωση εφαρμογής του πνευματισμού είναι η μέσω των πνευμάτων επιδίωξη ανευρέσεως κεκρυμμένων θησαυρών ή απολεσθέντων ή κλαπέντων αντικειμένων. Η περίπτωση όπως αυτή αναφέρεται εις τόσο ποταπή εκμετάλλευση και χυδαία ανάμιξη του πνευματικού κόσμου, ώστε αποφεύγουμε να ασχοληθούμε με αυτήν, η οποία άλλωστε και όταν εφαρμόστηκε απέτυχε.

Πώς επιτυγχάνεται η επικοινωνία

Η παλαιότερα μέθοδος του ALLAN KARDEC ήταν τα τραπέζακια. Αυτά αντικατεστάθησαν αργότερα από την PLANCHETTE, το ποτηράκι, κ.λπ. Εξέλιξη όλων αυτών των μέσων είναι η αυτόματος γραφή. Άλλοι ακούουν τα πνεύματα, όπως λέγουν. Δεν πρόκειται όμως περί ακοής, αλλά εντός του εγκεφάλου γίνεται απ' ευθείας μία επίδραση (άνευ της μεσολαβήσεως των αισθήσεων) και σχηματίζονται εντός αυτού έννοιες, τις οποίες ο πειραματιζόμενος αντιλαμβάνεται ως φωνή του πνεύματος.

Όλα αυτά γίνονται μέσω του ζωικού ρευστού, το οποίο χρησιμοποιεί το πνεύμα, όπως είπομεν και προηγουμένως, δια να ενεργήσει οπωσδήποτε.

Άλλη μέθοδος επικοινωνίας αναφέρεται εις τον κλάδον της **υψηλής μαγείας**, την οποίαν εξασκούν τα άτομα εκείνα, τα οποία έχουν αναπτύξει ψυχικές αισθήσεις, διπλήν ακοήν, διπλήν όρασιν, κ.λπ. Αυτές οι ιδιότητες εμφανίζονται εις μερικούς ανθρώπους από την καλλιέργεια των λανθανουσών ψυχικών ιδιοτήτων αυτών, αλλά από άλλους παράγοντας και φυσικάς συνθήκας.

Τον τρόπον αυτόν της επικοινωνίας μπορεί να αναπτύξει ο άνθρωπος δια της καλλιέργειας των ψυχικών ικανοτήτων, οι οποίες είναι ανεκδήλωτοι συνήθως.

Αλλ' ας εξετάσουμε ήδη τα δια του πνευματισμού επιτυγχανόμενα αποτελέσματα.

I. Σχηματισμός πεποιθήσεως περί της επιβιώσεως της ψυχής και των τυχών αυτής

Δι' όσους δεν ασχολούνται με τη μελέτη των θεοσοφικών συστημάτων ή με άλλες φιλοσοφικές μελέτες, τα πνευματιστικά πειράματα είναι ένα μέσο, το οποίο μπορεί να τους πείσει, ότι υπάρχει πνευματικός κόσμος. Αμα όμως σχηματίσει κανείς την πεποίθηση περί τούτου, πρέπει να σταματά αμέσως τα πειράματα. Αλλ' οι περισσότεροι θέλουν να πειραματισθούν οι ίδιοι και έτσι περιπίπτουν εις τους κινδύνους, τους οποίους αναφέραμεν ήδη. Δια τη γνώση όμως περί επιβιώσεως των ψυχών και των τυχών αυτών μετά θάνατον δεν είναι ανάγκη, να ανατρεξώμεν εις τον πνευματισμόν. Η πεποίθηση αυτή περί επιβιώσεως και αναβιώσεως των ψυχών ήτο κοινή εις όλες τις αρχαίες θρησκείες και την αρχαίαν και σύγχρονή θεοσοφία. Εκτός αυτού, ο καθένας έχει τουλάχιστον ένα γεγονός εις την ζωήν του, το οποίο μπορεί να του ενισχύσει την πεποίθηση αυτή. **Τα προφητικά όνειρα π.χ. είναι ένα μέσο, το οποίο μεταχειρίζεται ο πνευματικός κόσμος, όχι τόσο δια να προείπει εις τον άνθρωπον τα μέλλοντα, όσον δια να αποδείξει εις αυτόν την ύπαρξή του.** Και η σύγχρονη θεοσοφία και όλα τα θεοσοφικά συστήματα παραδέχονται ότι υπάρχει Ειμαρμένη, Κάρμα, Το γεγονός λοιπόν ότι υπάρχουν προφητικά όνειρα, μας πείθει ότι υπάρχουν συνειδήσεις, οι οποίες γνωρίζουν, όσα έχει προσδιορίσει η Ειμαρμένη και αυτά αποκαλύπτουν συμβολικώς ή απροκαλύπτως δια των ονείρων.

Αλλά και αν προσέξουμε την ανάπτυξη και τη δράση του ανθρώπινου όντος, τις ιδιότητες τις οποίες αυτό εκδηλώνει, είναι αδύνατο να παραδεχθούμε ότι τούτο θα είχε τις ιδιότητες και τις εκδηλώσεις τις οποίες έχει, εάν αποτελείτο από ένα άθροισμα κυττάρων μόνον. Επίσης, ανεξήγητη θα ήταν, εάν δεν παραδεχθούμε την ύπαρξη ψυχής, η τεράστια διαφορά ικανοτήτων και χαρακτηριστικών, η οποία παρατηρείται μεταξύ ατόμων και της αυτής ακόμη οικογενείας, καθώς και η ιδιάζουσα ατομικότητα, την οποία εμφανίζει κάθε ον.

II. Απόκτηση γνώσεων

Τα πνεύματα, με τα οποία έρχονται εις επικοινωνία οι πνευματιστές, κατορθώνουν να πείσουν αυτούς, ότι μόλις ως αποθάνει

ο άνθρωπος, αποκτά πάσα γνώση, την οποία είναι σε θέση και να μεταβιβάσει εις τον ερωτώντα. Νομίζω ότι δια του πνευματισμού, όπως αυτός ασκείται σήμερα, έχουμε ανακοινώσεις αμφιβόλου ποιότητας. Ο κάθε πειραματιζόμενος διαμορφώνει και διαφορετική θεωρία, αναλόγως του πνεύματος με τον οποίο έχει δοσοληψίες. Διότι το πνεύμα δεν είναι τίποτε άλλο παρά κάποιος που πέθανε, με τα ιδιαζούσας αντιλήψεις και τη νοοτροπία την οποία είχε ως άνθρωπος. Συνεπώς αυτό δεν πρόκειται να μας γνωρίσει τίποτε περισσότερο επί των ζητημάτων, τα οποία μας απασχολούν, από ό,τι μπορεί να μας γνωρίσει οιοσδήποτε άνθρωπος, με τον οποίον σχετιζόμεθα.

Η γνώμη του Λομπρόζο, του Μαίτερλιγκ, του Φλαμμαριών, κ.λπ., είναι, ότι τίποτε το θετικό και βέβαιο μπορούμε να αντλήσουμε εκ των πνευματιστικών ανακοινώσεων περί της αληθείας.

Διότι και μεταξύ όσων υπαγορεύει το ίδιο πνεύμα εις ένα και τον αυτόν πάντοτε μεσάζοντα, υπάρχουν απειράριθμες αντιφάσεις και ασυναρτησίες, εις τρόπον ώστε είναι αδύνατον να σχηματίσει εξ αυτών μία σαφή αντίληψη. Οι μεσάζοντες αντιλαμβανόμενοι ιδέες τις οποίες οι ίδιοι δεν γνωρίζουν, πείθονται ότι προορίζονται να γίνουν αναμορφωτές του κόσμου, ως οι μετά Χριστόν προφήτες και ότι θα διαδώσουν την αλήθεια. Έτσι επί ώρας γράφουν τις ατελείυτες υπαγορεύσεις τις οποίες τους κάμνουν τα πονηρά ή επιπόλαια πνεύματα, προς το σκοπό να αντλούν απ' αυτούς το ζωικό ρευστό μέχρι σημείου εξαντλήσεως ή τουλάχιστον, προκειμένου περί κοινών πνευμάτων να έρχονται σε επικοινωνία με την ενεργό ζωή.

Τα κακά πνεύματα εμπνέουν επίσης εις τον πειραματιζόμενο ψευδείς ή διεστραμμένες ιδέες, τις οποίες θα χρειασθεί αυτός σειρά ίσως ενσαρκώσεων, δια να αποβάλει, εκτός αν, γινόμενος θύμα των όσων ακούει, γίνει και αυτός δαίμων μετά θάνατο. Διότι η πνευματική επικοινωνία υπό των μεσαζόντων εξελίσσεται εις πάθος, το οποίο παρασύρει αυτούς εις κατάχρηση, με τις εξ αυτής συνέπειες, μία των οποίων και το φρενοκομείο, όπως συνέβη και εις γνωστά πρόσωπα της Αθηναϊκής Κοινωνίας.

III. Μαντικοί Σκοποί

Συμβαίνει πολλάκις οι προρρήσεις, τις οποίες κάμνουν τα πνεύματα, να πραγματοποιούνται. Αλλά, κατά το νόμο των πιθα-

νοτήτων, το πενήντα τοις εκατόν των προβλέψεων, τας οποίας μπορεί να κάμει και ένας κοινός άνθρωπος επί ενός δεδομένου θέματος, είναι επιτυχείς. Συνεπώς δεν κερδίζουμε τίποτε καταφεύγοντες εις συμβουλές και προβλέψεις προερχόμενες από τα πνευματιστικά πειράματα. Εκτός αυτού εάν ο αγαθός πνευματικός κόσμος θέλει να μας ανακοινώσει κάτι δια το μέλλον, έχει το μέσο να το κάμει δια των προφητικών ονείρων. Όσοι δίδουν προσοχή εις αυτά, αποκτούν πολύτιμες πληροφορίες.

IV. Επικοινωνία με προσφιλείς νεκρούς

Κατά πρώτον πρέπει να εξετάσει κατά πόσο η επιθυμία αυτή είναι κάτι φυσικό ή προέρχεται από την αδυναμία ή την αμάθειά μας.

Περιέρχεται προσφιλές εις ημάς πρόσωπο εις τον πνευματικό κόσμο. Διατί να θέλουμε να το συναντούμε; Εάν είμεθα Χριστιανοί, πρέπει να έχουμε εμπιστοσύνη εις το Χριστό, ο οποίος άρχει των αγαθών πνευμάτων και εις το Θεό ο οποίος φροντίζει, ώστε ο καθένας να καταταχθεί όπου πρέπει. Εάν η ψυχή, την οποία καλούμε είναι εγκληματική και ευρίσκεται εις την Κόλαση, δεν θα έχει την ελευθερία να εμφανισθεί εις τη διήγηση του Ευαγγελίου, όπου ο πλούσιος παρακαλεί από την Κόλαση, όπου ευρίσκεται, τον πατέρα Αβραάμ να στείλει τον πτωχό Λάζαρο, ο οποίος είναι εις τον Παράδεισο, να υπάγει και να συμβουλευθεί τους συγγενείς του, να γίνουν καλοί άνθρωποι, δια να μη τύχουν της ίδιας με αυτόν τιμωρίας, ο Αβραάμ απαντά: «έχουσιν ούτοι Μωϋσέα και προφήτας και ακουσάτωσαν αυτών». «Διότι –λέγει– χάσμα μέγα χωρίζει τους δύο κόσμους».

Εις τον πνευματικό κόσμο δεν επικρατεί αναρχία. Υπάρχει τάξις, νόμοι, διοίκηση, ιεραρχία, πειθαρχία. Δεν μπορούν δε τα θνητά πνεύματα, να ενεργούν όπως αυτά θέλουν, εκτός των κακοποιών πνευμάτων, τα οποία δεν υποτάσσονται εις ουδένα νόμο και τα οποία είναι πάντα πρόθυμα, να έλθουν εις επικοινωνία με τους ζώντας δια να τους βλάψουν.

Τα αγαθά όμως πνεύματα προστατεύουν τους ανθρώπους από την κακή αυτή επίδραση, εφ' όσον αυτοί περιορίζονται εις τον κύκλο των ανθρώπινων ενεργειών. Όταν όμως ξεφύγουν από αυτόν και ανοίγουν μία πόρτα προς την πνευματική επικοινωνία, δεν προστατεύονται πλέον από κανένα και ευκόλως γίνονται έρμαιο των κακοποιών.

Εκτός αυτού, συχνά δεν έρχονται εις τα πνευματιστικά πειράματα, αυτοί τους οποίους εκαλέσαμεν, αλλά άλλα πονηρά ή επιπόλαια πνεύματα· δεν μπορούμε δε να εξακριβώσουμε την ταυτότητά τους, διότι είναι ωσάν να ακούμε μία φωνή χωρίς χρώμα η οποία έρχεται πίσω από ένα παραβάν. Λέγουν μυστικά, τα οποία δεν εγνώριζε παρά ο αποθανών και ο πειραματιζόμενος, και με τούτο οι πειραματιζόμενοι πείθονται περί της ταυτότητος του πνεύματος. Αλλά εφόσον τα πράγματα αυτά ευρίσκονται εις τη διάνοια του πειραματιζόμενου, μπορεί να αναγνώσει αυτά οποιοδήποτε πνεύμα ερχόμενο εις επικοινωνία με αυτόν, ουδεμία δε εγγύηση έχουμε ότι έρχεται εις επικοινωνία εκείνος, τον οποίο καλούμε. Επομένως, εκείνος ο οποίος έχει εμπιστοσύνη εις την κοσμική τάξη και δεν τρέφει μεγάλη αδυναμία προς τους νεκρούς του, πρέπει να αφήνει αυτούς ησύχους εκεί όπου τους κατέταξε η ιεραρχία του αγαθού πνευματικού κόσμου.

Εννοείται, ότι και δια την προκειμένη περίπτωση και δια την προηγούμενη της μαντείας παρέχεται ευρύ πεδίο εξασκήσεως εκμεταλλεύσεως και απάτης εκ μέρους δήθεν μεσαζόντων, τους οποίους ο εις αυτούς προσερχόμενος δεν μπορεί να ελέγξει αν πραγματικώς έρχονται εις επικοινωνία ή υποκρίνονται τούτο.

Και εις την περίπτωση εις την οποία ο πειραματιζόμενος επικοινωνήσει πραγματικά με το προσφιλές του πρόσωπο, τούτο θλίβεται με τη συντριβή και την οδύνη που βαρύνει τον πενθούντα. Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις, κατά τις οποίες πνεύματα νεκρών παρηγγείλαν δι' ονείρων ή άλλου τρόπου την οδύνη και το κακό, τα οποία προκαλεί εις αυτά η λύπη των ζώντων. Εάν θέλουμε να βοηθήσουμε τους νεκρούς μας, αρκεί να τους φέρνουμε εις την μνήμη μας με ηρεμία και γαλήνη, έχοντες γι' αυτούς σκέψεις αγαθές.

Πενθούμε και κλαίμε τους νεκρούς. Διατί όμως; Διότι χάσαμε κάτι πολύτιμο δικό μας; Διατί όμως να θεωρούμε ως «δική μας» μία ψυχή, η οποία εδημιουργήθη από τη φύση προ δεκάδων χιλιετηριδών, η οποία επέρασε από μυριάδες σώματα, η οποία συνεδέθη με μυριάδες άλλα πρόσωπα, όπως συνεδέετο με εμάς, πριν να φύγει και την οποία εις την παρούσα μας ενσάρκωση μας παρέδωσε η Μοίρα, δια να βοηθήσουμε αυτή βάσει του νόμου της αλληλεγγύης και πλέον τίποτε άλλο;

Εις προσεχή ενσάρκωση η ψυχή αυτή θα πάει εις άλλη οικογένεια και εμείς ούτε θα ασχολούμεθα, ούτε θα γνωρίζουμε αυτή. Έρωτες, οι οποίοι έφθασαν μέχρις αυτοκτονίας, αγάπες, μίση,

όλα θα λησμονηθούν και όταν θα ξανασυναντήσουμε πρόσωπα, που σήμερα μας συνδέουν με αυτά δεσμοί αίματος ή αισθήματος, θα τα μισούμε ίσως, ή θα τα περιφρονούμε ή τουλάχιστον θα είμεθα αδιάφοροι προς αυτά.

Με αυτές τις φιλοσοφικές σκέψεις απαλλάσσεται ο άνθρωπος από την αδυναμία του προς τους συγγενείς και αγαπητούς του και αποκτά γαλήνη της συνειδήσεως.

Εάν δε πενθούμε, διότι προσφιλή μας πρόσωπα απώλεσαν το πολύτιμο αγαθό της ζωής, πρέπει να σκεφθούμε, ότι και η ιδική μας ζωή είναι πολύτιμο αγαθό και έγκλημα κατά του ιδίου εαυτού μας το να καταδαπανούμε αυτήν κλαίοντες εις τους τάφους. Άλλωστε η επικοινωνία με ψυχές αποθανόντων δεν είναι τόσον απλούν πράγμα όπως πιστεύουν οι πνευματιστές.

Εάν συγκρίνουμε τι έλεγαν οι αρχαίοι Έλληνες περί επικοινωνίας, θα ιδωμεν ότι αυτοί επέστευαν εις την ανάγκην ωρισμένης διαδικασίας προς τούτο.

Ο Αισχύλος εις τους «Πέρσας» περιγράφει μία ανάκληση, η οποία γίνεται προς το πνεύμα του Δαρείου, κατά την οποία γίνεται μία αίτηση προς την πνευματική αρχή, εις τη δικαιοδοσία της οποίας υπάγεται το καλούμενο πνεύμα, να δώσει την άδεια της μετακινήσεως αυτού, το μέσο της ενεργείας, κ.λπ. Επίσης η περιγραφή της «Οδύσσειας» εις τα «νεκύια», όπου ο Οδυσσεύς καλεί το πνεύμα του Τειρεσία, αναφέρει θυσίες και άλλες διαδικασίες, τις οποίες, ώφειλε να τηρήσει η ήρωας δια να επιτύχει την επικοινωνία με το πνεύμα, που ήθελε.

Επικοινωνία με μεγάλα φωτεινά πνεύματα

Ο Πλάτων λέγει: «ου γαρ αν πώποτε είδεν οφθαλμός ήλιον, ηλιοειδής μη γεγεννημένος». Δια να επικοινωνήσει δε και ο άνθρωπος με τα μεγάλα φωτεινά πνεύματα από τα οποία και μόνο είναι δυνατόν να αντλήσει πραγματικές γνώσεις περί ζωής και λυτρώσεως, πρέπει και ο ίδιος να έχει πνευματική ανάπτυξη ανάλογο προς αυτά. Ένα μεγάλο ελεύθερο πνεύμα δεν μπορεί να κατέλθει εις επικοινωνία με τους κοινούς ανθρώπους, διότι θα πάθει ό,τι έπαθε και η Περσεφόνη, η οποία, κατά την εκδοχή του μύθου, εδεσμεύθη υπό του Πλούτωνος και κατήλθε εις τα βασίλεια του Άδη και ο Προμηθεύς, δεσμευθείς εις τον Καύκασο, διότι κατήλθε προς τους ανθρώπους, δια να μεταδώσει εις αυτούς το θείο πυρ,

την αλήθεια. Και εχρειάσθηνα έλθει ο Ηρακλής δια να απολυτρώσει αυτόν.

Πρέπει ο άνθρωπος να είναι αγνός, εξελιγμένος, να βελτιώσει το «Εγώ» του, να αναπτύξει τις ψυχικές του αισθήσεις, δια να φθάσει εις το ύψος το οποίο χρειάζεται, δια να έλθει εις επικοινωνία με τα μεγάλα πνεύματα. Τέτοιοι άνθρωποι ήσαν κατά την αρχαιότητα οι ιδρυτές των φυσικών θρησκειών και των Μυστηρίων. Ο Πλούταρχος αναφέρει εις το βίο του Νουμά Πομπηλίου, ότι αυτός ήρχετο εις επικοινωνία με τη νύμφη Ηγερία (νύμφη είναι ένα σοφό και αγαθό πνεύμα) και μάλιστα ότι έτυχε θείων γάμων μετ' αυτής.

Επίσης είναι γνωστή η σχέση, την οποία είχε ο Σωκράτης προς το δαιμόνιο. Τούτο αποτελεί σήμερα αίνιγμα δια τους ανθρώπους, διότι δεν παραδέχονται την ύπαρξη ψυχής. Ο Πλούταρχος όμως εξηγεί ότι ο Σωκράτης είχε «νουν καθαρόν και απαθή» και ήτο «ευαφής και λεπτός» και επομένως ήτο δεκτικός εμπνεύσεων.

Λέγει δε ο Πλούταρχος, αφού εξηγήσει πως εγίνετο η επικοινωνία του δαιμονίου με το Σωκράτη: «Ούτως οι των δαιμόνων λόγοι δια πάντων φερόμενοι, μόνοις ενηχούσι τοις αθόρυβον ήθος και νήνεμον έχουσι την ψυχήν, ους δη και ιερούς και δαιμονίους ανθρώπους καλούμεν».

Τα αγαθά πνεύματα δεν ζητούν παρά να μας πλησιάσουν, να μας μεταδώσουν τη σοφία, την αγνότητα και το φως των, αλλ' εμείς τα απομακρύνουμε με τις σκέψεις και τις πράξεις μας.

Ο αληθής πνευματισμός έγκειται εις τούτο: Να τελειοποιηθούμε, να εξαγνισθούμε, δια να μπορέσουμε να έλθουμε εις σχέση με αγνά και τέλεια πνεύματα, από τα οποία θα λάβουμε όχι μόνο σοφία, αλλά και το μέσον της λυτρώσεως (...).

Όσα δίκαια παράπονα και αν έχεις εναντίον οιοδήποτε, μην τον κηρύξεις εχθρό σου. Νοερώς κήρυξέ τον φίλον σου. Αν τον κηρύξεις εχθρόν σου, θα ελκύσεις προς τον εαυτόν σου ρεύματα εχθρότητος από παντοίας γωνίας του Σύμπαντος. Αν τον κηρύξεις φίλον σου, το σθένος σου πολλαπλασιάζεται.

Πλάτων Δρακούλης (Στοιχεία Βιονομίας, Ε)

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ

του Αριστοτέλη Προβελέγγιου

Όργωνε, πόνε, όργωνε με νύχια σιδερένια
το στήθος μου και άνοιγε βαθιά βαθιά πληγή.
[...]

Όσο τ' αλέτρι σου βαθιά, βαθύτερα πηγαίνει,
τόσο κι από τα σπλάχνα μου, τα μαύρα, φλογερά
νοιώθω να βγαίνει δύναμη κρυφή κι ευλογημένη
και να με παίρνει από τη γη σε πύρινα φτερά.
[...]

Όργωνε, πόνε! η ψυχή πετάει καθαρισμένη
μες από το καμίνι σου, σαν φως στον ουρανό.
Έτσι κι η φλόγα χύνεται και λάμπει κι ανεβαίνει
μες απ' το κύμα του καπνού, το μαύρο, σκοτεινό!

(«Γενική ανθολογία ποιήσεως και πεζογραφίας»,
εκδ. οίκος «Βίβλος», Αθήνα 1956, σελ. 743)

Η καλοσύνη και η ομορφιά

Του ποιητή Ιωάννη Πολέμη

Η καλοσύνη, ειπ' η γιαγιά, μονάχα η καλοσύνη·
όλα στον κόσμο χάνονται, μόνη απομένει εκείνη.

(«Το παλιό βιολί», Έκδ. Ι.Ν. Σιδέρη,
Αθήνα 1921³, σελ. 60)

Η καλοσύνη κ' η ομορφιά,
κόρες κ' οι δυο του Παραδείσου.

(«Κεμήλια», έκδ. Ι.Ν. Σιδέρη, αχρονολόγητο, σελ.31)

Η ίδρυση της Θεοσοφικής Εταιρείας και η Έλενα Πετρόβνα Μπλαβάτσκυ

Του αείμνηστου Κωστή Μελισσαρόπουλου

Κατά το δεύτερον ήμισυ του παρελθόντος αιώνας ο σκεπτόμενος κόσμος είχε διαιρεθῇ σε δύο στρατόπεδα. Από το ένα μέρος οι οπαδοί του υλισμού, μεθυσμένοι από τις αλλεπάλληλες και ραγδαίες ανακαλύψεις της επιστήμης, προωθούσαν τη σκέψη τους στην ιδέα της αρνήσεως κάθε υπερτέρας δυνάμεως. Από το άλλο μέρος, οι οπαδοί μιας νέας ερευνητικής κινήσεως, που και αυτοί ξεκινούσαν με επιστημονικάς μεθόδους, δηλαδή με το πείραμα και την παρατήρηση, διεπίστωναν την ύπαρξη καταπληκτικών φαινομένων, που τα ονόμασαν «πνευματιστικά», με τα οποία έψαυαν τα κράσπεδα ενός νέου, αγνώστου και απέραντου κόσμου. Τραπεζάκια που εκινούνται, μηνύματα από το υπερπέραν, εμφανίσεις εκτοπλασματικών μορφών, φαινόμενα καταπληκτικά, που η ύπαρξή τους δεν μπορούσε ν' αμφισβητηθῇ, αλλά που εξηγούνται με ποικίλες ερμηνείες. Και δίπλα στα πραγματικά και τα αναμφισβήτητα φαινόμενα, πόσες απάτες και αγυρτείες, πόσοι μάγοι και θαυματοποιοί, καταχρασταί της ευπιστίας των αφελών!

Από το ένα, λοιπόν, μέρος οι υλισταί, αρνούμενοι κάθε τι άλλο πιο πέρα από τον γνωστόν υλικό κόσμο των αισθήσεων. Από το άλλο μέρος οι πνευματισταί, διακηρύσσοντες την ύπαρξη ενός πνευματικού κόσμου, γεμάτου ζωή και πραγματικότητα, στον οποίον προσπαθούσαν κατά τρόπον εμπειρικό να διεισδύσουν, με τη βοήθεια των πνευματιστικών πειραμάτων και με αφελή ευπιστία στις πληροφορίες των λεγομένων «πνευμάτων».

Από τη μια μεριά απόλυτος σκεπτικισμός και δυσπιστία στην ελικρίνεια των πνευματιστικών φαινομένων. Από την άλλη μεριά αφελής ευπιστία στις ανακοινώσεις των «πνευμάτων».

Έτσι είχαν τα πράγματα, όταν επρόβαλε στο προσκήνιο η Έλενα Πετρόβνα Μπλαβάτσκυ. Στην αρχή ενίσχυσε την πλευρά των πνευματιστών, προσθέτοντας πολλά νέα γεγονότα στον μακρύ κατάλογο των καταπληκτικών φαινομένων, που αποτελούσαν την υπερηφάνεια των πνευματιστών. Ήταν η ίδια ένα εξαιρετικό μέντιουμ και προκαλούσε καταπληκτικά φαινόμενα, πραγματικά θαύματα, που ανέτρεπαν τους παραδεδεγμένους φυσικούς νόμους

του υλικού κόσμου. Μ' αυτό τον τρόπο ενισχύετο η πειραματική και αντικειμενική απόδειξη ότι πιο πέρα από τον υλικό κόσμο ή μάλλον πιο βαθειά μέσα σ' αυτόν, υπάρχει ένας ανεξερεύνητος και άγνωστος πνευματικός κόσμος, ο οποίος έπειτα από τα αδιάσειστα πνευματιστικά φαινόμενα δεν μπορούσε ν' αμφισβητηθεί από κανέναν καλής πίστεως ερευνητή.

Ανατρέποντας η Έλενα Π. Μπλαβάτσκυ, με τη βοήθεια των πνευματιστικών φαινομένων, τις υλιστικές αντιλήψεις της εποχής, ενίσχυσε την πλευρά των πνευματιστών. Έπειτα όμως ήρθε και αυτών η σειρά για να τους ελέγξει, καταδεικνύοντας το επικίνδυνον των ακαθοδηγήτων και εμπειρικών πειραματισμών τους, την ευκολία με την οποία παρεσύροντο σε πλάνες ή έπεφταν θύματα της ευπιστίας τους, και ιδίως το μάταιον των προσπαθειών τους να θέλουν να ανακαλύψουν τα μυστικά του πνευματικού κόσμου με συμπτωματικά φαινόμενα και εμπειρικούς πειραματισμούς.

Έτσι η Έλενα Π. Μπλαβάτσκυ με την ίδρυση της Θεοσοφικής Εταιρίας έβαλε τα θεμέλια μιας νέας, σοβαράς προσπαθείας: Της ερεύνης του πνευματικού κόσμου δια του ορθού λόγου και κυρίως δια της αναπτύξεως της ενοράσεως, η οποία είναι το μόνον κατάλληλον δι' αυτήν την έρευναν όργανον. Το όργανον τούτο της πραγματικής γνώσεως ευρίσκεται εντός του ανθρώπου, αλλά τελεί σπννήτως εις λανθάνουσιν κατάστασιν. Δια κατάλληλου προσπαθείας είναι δυνατόν να αναπτυχθή, και μόνον τότε είναι δυνατόν να ερευνηθή σοβαρώς και να γνωσθή ο πνευματικός κόσμος.

Διότι είναι ματαιοπονία να προσπαθή κανείς να γνωρίση τον πνευματικό κόσμο με τα πνευματιστικά πειράματα, δηλαδή με τις αισθήσεις, που είναι κατάλληλες μόνον για τη γνώση του υλικού κόσμου. Είναι άσκοπο ν' απασχολούμεθα με πνευματιστικά πειράματα, όταν ακόμη δεν έχωμε αναπτύξει τις δυνατότητες για να μπορέσωμε να διεισδύσωμε στις αλήθειες του πνευματικού κόσμου. Και οι δυνατότητες αυτές είναι η ανάπτυξη της ενοράσεως, της ηθικής τελειοποιήσεως και της παντοδύναμης Αγάπης. Διότι το να προσπαθήση κανείς να διεισδύση στις αλήθειες του πνευματικού κόσμου, χωρίς προηγουμένως να έχη καθαρθή από ηθικής πλευράς, χωρίς να έχη γίνει πραγματικά αγνός και παλλόμενος από Αγάπη για τους συνανθρώπους του, είναι εξαιρετικά επικίνδυνον. Ακριβώς όπως είναι επικίνδυνον να πειραματίζεται κανείς με ραδιενεργά σώματα χωρίς τις κατάλληλες προφυλάξεις. Χωρίς αγνότητα δεν ανεγείρεται ο πέπλος της Ίσιδος, που σκεπάξει από

τα μάτια και τη σκέψη του βέβηλου ανθρώπου την πραγματικότητα και την αλήθεια.

Ο ηθικός καθαρισμός είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για την κατανόηση των αληθειών του πνευματικού κόσμου. Και η ανάπτυξη της αδελφικής αγάπης είναι μεγάλη εξαγνιστική δύναμη. Γι' αυτό σοφώτατα η Θεοσοφική Εταιρεία έταξε για πρώτο σκοπό της τον σχηματισμό ενός πυρήνος της παγκοσμίου αδελφότητας της ανθρωπότητας, χωρίς διάκριση φυλής, πίστεως, φύλου, τάξεως ή χρώματος, για δεύτερο σκοπό της την ενθάρρυνση της συγκριτικής μελέτης των θρησκειών, της φιλοσοφίας και της επιστήμης, και για τρίτο σκοπό της την έρευνα των ανερμηνεύτων νόμων της φύσεως και των λανθανουσών δυνάμεων του ανθρώπου.

Αλλά η Έλενα Π. Μπλαβάτσκι, ιδρύοντας με τον συνταγματάρχη Ερρίκο Σ. Όλκοττ την Θεοσοφική Εταιρεία, δεν είναι αυτή η ουσιαστική ιδρύτρια της. Ενεργούσε κατ' έμπνευσιν και κατ' εντολήν των δύο πραγματικών ιδρυτών της Θεοσοφικής Εταιρείας, που είναι δύο από τα μέλη της «Μεγάλης Λευκής Αδελφότητας», δύο «Διδασκάλων της Σοφίας και της Αγάπης».

Τι είναι οι «Διδάσκαλοι της Σοφίας και της Αγάπης»; Περί Αυτών «πολύς ο λόγος και δυσερμηνεύτος», όπως γράφει ο Απόστολος Παύλος στην προς Εβραίους Επιστολήν του, αναφερόμενος στον Μελχισεδέκ. Όποιος πει ότι οι Διδάσκαλοι είναι υπερφυσικά όντα, δεν βρίσκεται στην ακρίβεια. Και όποιος πει ότι είναι απλοί άνθρωποι, πάλι δεν βρίσκεται στην ακρίβεια. Ο Διδάσκαλος της Σοφίας και της Αγάπης είναι η τελειοποίηση του ανθρωπίνου όντος. Είναι το άνθος, είναι το τέρμα της ανθρωπίνης εξελίξεως. Είναι ο Μύστης της Σοφίας που έχει πραγματοποιήσει την Απολύτρωση και ζη εις το αιώνιον παρόν, την πραγματική Αγάπη.

Δύο τοιαύτα Μεγάλα Όντα, δύο πρεσβύτεροι Αδελφοί μας, απεφάσισαν την ίδρυση της Θεοσοφικής Εταιρείας, για να χρησιμεύσει σαν όργανο για τη συγκέντρωση στοιχείων μελέτης της απόκρυφης Σοφίας, και προ παντός σαν όργανο για τη διάδοση και την ανάπτυξη της ιδέας της αδελφосύνης των ανθρώπων, η οποία είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη μελέτη της απόκρυφης Σοφίας και είναι επίσης το αποτέλεσμα και το συμπέρασμα κάθε Σοφίας. Η Θεοσοφική Εταιρεία δεν είναι σχολείο αποκρυφισμού –όπως επανειλημμένως έχουν διακηρύξει οι Διδάσκαλοι– αλλά πρέπει να είναι σχολείο αναπτύξεως της ιδέας της αδελφότητας

των ανθρώπων και πραγματικής ασκήσεως της αδελφoσύνης στα εναλλασσόμενα ρεύματα ιδεών και κινήσεων της ζωής.

Δύο, λοιπόν, Διδάσκαλοι της Σοφίας και της Αγάπης απεφάσισαν την ίδρυση της Θεοσοφικής Εταιρείας για να διαδώσουν μ' αυτήν σ' ολόκληρο τον κόσμο την ιδέα της αδελφότητας των ανθρώπων, ανεξάρτητα από κάθε φυσιολογική ή ιδεολογική διαφορά και επίσης για να φέρουν στη δημοσιότητα το μήνυμα για την ύπαρξη ενός πνευματικού κόσμου, απείρως ζωντανού και πραγματικού, του οποίου φθινοί διαφημιζαί υπήρξαν οι πνευματισταί της εποχής και υπήρχε κίνδυνος ο κόσμος να περάσει τις διαφημιστικές τους αφίσες για επιστημονικά συγγράμματα. Διάλεξαν, λοιπόν, την Έλενα Π. Μπλαβάτσκυ, σαν όργανο εκτελέσεως της αποφάσεώς τους για την ίδρυση της Θεοσοφικής Εταιρείας, διότι η Μπλαβάτσκυ διέθετε ένα εξαιρετικά κατάλληλο σώμα για να εκδηλώνη τη θέληση των Διδασκάλων, των οποίων ακολουθούσε πιστά τις οδηγίες και είχε αφιερώσει τη ζωή της για την υπηρεσία του Έργου των, όπως η ίδια υπερηφάνως το διεκήρυξε. Οι Διδάσκαλοι δεν αποτελούσαν για την Μπλαβάτσκυ ιδανικές έννοιες, αλλά πρόσωπα ζωντανά, κοντά στα οποία η ίδια έζησε και εδιδάχθη, τα οποία μιλούν, ακούν, κινούνται, δίνουν οδηγίες και εμπνεύσεις, τις οποίες ήταν η χαρά της να ακολουθή και να πραγματοποιή.

Η Έλενα Π. Μπλαβάτσκυ στην εκτέλεση του έργου της δεν χαριζόταν σε κανέναν και δεν έκανε πολιτική. Το ύφος της ήταν πολλές φορές απότομο και δηκτικό. Δεν edίσταζε να στενοχωρή και να δυσαρεστή ακόμα και τους πιστότερους συνεργάτες της. Πολλές φορές τους έκανε ακόμη και να κλαίνε. Ιδίως τους νέους οπαδούς της τους υπέβαλε σε οδυνηρές δοκιμασίες, τότε μιλώντας τους σκληρά, τότε ζητώντας τους διαρκώς δυσκολότερες υπηρεσίες, τότε υποβάλλοντάς τους ακόμη και σε ταπεινώσεις. Ήθελε να τους δοκιμάση, διότι έτρεμε στην ιδέα ότι μπορούσε να έρχονταν κοντά της μόνον για ν' αποκτήσουν απόκρυφες γνώσεις και όχι για να υπηρετήσουν το έργο των Διδασκάλων. Είναι, λοιπόν, φυσικό να την παρουσιάζουν οι βιογράφοι της απότομη και σκληρή, δηκτική και βίαιη, παράξενη και φουρτουνιασμένη. Δεν έχουν άδικο, αλλά κρίνουν μόνον από τα φαινόμενα.

Υπάρχουν άνθρωποι που φαίνονται καλύτεροι από ό,τι πραγματικά είναι. Και άλλοι, που –αντίθετα από τους πρώτους– είναι καλύτεροι από ό,τι φαίνονται. Η Έλενα Πετρόβνα Μπλαβάτσκυ ανήκει στους δεύτερους.

Η ΘΕΑ ΑΘΗΝΑ

Του αείμνηστου Δημήτριου Ιωαννίδη

Σε πολλές πόλεις της αρχαίας Ελλάδος ελατρεύθη η Θεά. Η λατρεία όμως που της έδωσε η πόλις της, η Αθήνα, η πόλις που είχε τιμηθεί με το όνομά της, υπήρξε μοναδική στο είδος της. Ετίμησε τη Θεά, όπως της έπρεπε, και ετιμήθη και η πόλις από την υπέροχη εκείνη λατρεία που επί αιώνες προσέφερε στην Πολιάδα, στην Πρόμαχο Θεά.

Η αρχή της λατρείας της μεγάλης Θεάς ευρίσκεται κρυμμένη στα προϊστορικά χρόνια. Δεν μπορεί να τοποθετηθεί σε χρονολογία, ούτε και με προσέγγιση. Ο γνωστός μόνον μύθος της εσωτερικής παραδόσεως, αν και αρκετά αλλοιωμένος, μας πληροφορεί ότι η λατρεία της Θεάς Αθηνάς επάνω στην Ακρόπολη διαδέχθηκε κάποτε τη λατρεία του Θεού Ποσειδώνας. Ήταν αυτή η διαδοχή μια εξέλιξη, μια άνοδος της λατρείας. Κατά το μύθο αυτό, το Δικαστήριο των Ολυμπίων έδωσε τη νίκη στη Θεά της Σοφίας. Δηλαδή, η θεία δικαιοσύνη, όταν ήλθε ο καιρός, ύψωσε τη λατρεία σε Ουράνια, σε Ολύμπια επίπεδα, όπως της έπρεπε πλέον.

Βωμός της Πολιάδος, καθώς λέγουν, ιδρύθηκε στην αρχή, στα μυκηναϊκά ίσως χρόνια, επάνω στην Ακρόπολη. Αργότερα, στην αρχή της ιστορίας, κτίστηκε το πρώτο εκατόμπεδον αφιερωμένο στη Θεά. Με τον Πεισίστρατο κατόπιν το νεώτερο εκατόμπεδον και στον καιρό της Δημοκρατίας ο πρώτος Παρθενών, που έμεινε σχεδόν στα θεμέλια, για να υψωθεί επάνω σ' αυτά, μετά τα Μηδικά, το μαρμαρίνο εκείνο αριστούργημα του Ικτίνου, ο νέος Παρθενών εις δόξαν της Θεάς και να κοσμηθεί με το χρυσελεφάντινο άγαλμά της, το έργο του Φειδίου. Τότε κτίστηκε και το νέον Ερέχθειον, αφιερωμένο στους δύο Θεούς, τον Ποσειδώνα και την Αθηνά, για να θυμίζει τη διαδοχή της λατρείας, ο ναός της Αθηνάς Απτέρου Νίκης και στήθηκε το μεγαλόπρεπο χάλκινο άγαλμά της ανατολικά από τα επιβλητικά προπύλαια.

Αυτά τα έργα έδωσε η τέχνη για να τιμηθεί η Θεά. Η τέχνη όμως δεν ήτο παρά μια ακτινοβολία από την ιερή, την πνευματική παράδοση των Ναών, η επιφάνεια, η εξωτερική της όψις, θα λέγαμε. Το ίδιο, μια ακτινοβολία της εσωτερικής λατρείας ήσαν και οι πάνδημες τελετές, οι οποίες εγίνοντο στην πόλη και στην Ακρόπο-

λη, που η πιο επιβλητική ήταν τα Μεγάλα Παναθήναια, τα οποία εγίνοντο κάθε τέσσερα χρόνια. Για τις πάνδημες αυτές τελετές μάς έχει πληροφορήσει αρκετά η ιστορία.

Για την εσωτερική όμως όψη της λατρείας της Θεάς, για το ιερό απόθεμα της υψηλής εκείνης λατρείας, μόνον συμβολισμοί και αλληγορίες, καθώς και μερικά επίθετα της Θεάς, είναι στη διάθεσή μας. Από τα πτωχά αυτά στοιχεία θα προσπαθήσουμε να συλλάβουμε μερικές έννοιες, όσες μπορούμε, έστω εξωτερικές.

Σαν Θεά της Σοφίας λατρεύετο η Θεά Αθηνά. Γραμματικώς η λέξη «σοφία» σημαίνει την πλατειά εμπειρία, την πλήρη, τη βαθιά γνώση των πραγμάτων. Είναι «η των νοητών και των όντως όντων επιστήμη» κατά Πλάτωνα. Πρόκειται λοιπόν περί γνώσεων, περί γνώσεως υπερανθρωπίνης, η οποία περιλαμβάνει τα «όντως όντα», τα αίτια δηλαδή των πραγμάτων, ως και αλήθειες πνευματικές, αλήθειες που διαφεύγουν από την ανθρωπίνη εμπειρία και γνώση. Σαν βασίλισσα αυτής της Σοφίας λατρεύετο η Θεά Αθηνά.

Την παριστάνουν μεγαλοπρεπή. Συνήθως πάνοπλη. Με περικεφαλαία, με δόρυ και με ασπίδα. Με την αιγίδα επάνω της η οποία έφερε την κεφαλή της Μεδούσης. Κοντά της είχε τον ιερό όφη. Ήταν πολεμική, καθώς συνηθίζουν να λέγουν, η Θεά; Πολεμική με την ανθρωπίνη έννοια, την έννοια που της έδωσε ο Όμηρος; **Ο Όμηρος που έχει τόσο πολύ κακοποιήσει τους μύθους για τους Θεούς; Πολεμούσε τους Θεούς και τους ανθρώπους; Βέβαια όχι!** Αυτή είναι η βέβηλη αντίληψη. Πολεμική ήταν η Θεά. **Πολεμούσε όμως την άρνηση, το σκοτάδι.** Το πολεμούσε με την Ολύμπια λάμψη της, με την ακτινοβολία της την πνευματική. Το δηλώνει και το όνομά της, που το ετυμολογούν στο σανσκριτικό Αχανά που θα πεί λάμπουσα, η ακτινοβόλος. Το ότι πολεμούσε την άρνηση, το αλληγορεί και η Τιτανομαχία στην οποία έλαβε μέρος, ο μύθος της νίκης της κατά του Εγκελάδου και ο φόνος του Πάλλαντος που ήτο τιάν.

Είναι γνωστός ο μύθος που περιγράφει τη γέννησή της: Όταν η Ωκεανίς νύμφη Μήτις κυοφορούσε τον καρπό που της είχε δώσει η σχέση της με τον Πατέρα των Αθανάτων, ο Θεός Ζεус κατέπλε, αφομοίωσε την αγνή νύμφη, που έφερε τον πολύτιμο καρπό. Και από την Ολύμπια Κεφαλή, σαν την έσχισε ο Θεός των μεταμορφώσεων του πνεύματος, ο Ολύμπιος τεχνίτης, ο Θεός Ήφαιστος, εξεπήδησε πάνοπλος και γλαυκώπις η Θεά. Υψηλή η καταγωγή της. Πατέρας της ο μεγαλύτερος Θεός του Ολύμπου. Μητέρα

της θαλασσία νύμφη. Η Μήτηρ. Μήτηρ σημαίνει τη βουλή, τη σκέψη. Προέρχεται η λέξη από το ρήμα μητιάω, που θα πει βουλευόμαι, σκέπτομαι. Ωκεανίς η μητέρα, κόρη του Ωκεανού και της τιτανίδος νύμφης Τηθύος. Η δε νύμφη Τηθύς, κόρη του Ουρανού και της Γης. Το όνομα Τηθύς ισοδυναμεί γραμματικώς με το όνομα τήθη, που σημαίνει τη μάμη, την προμήτορα. Η μάμη της Θεάς τιτανίς, η μητέρα της Ωκεανίς και η ίδια Ολυμπία. Βλέπουμε και στη θεία αυτή γενεολογία την άνοδο, την ανέλιξη, μια αλληλουχία πνευματική Τιτανίς, Ωκεανίς, Ολυμπία. Σωστά λοιπόν έλεγαν οι αρχαίοι ότι μεταξύ της Γης και του Ολύμπου μεσολαβεί ο Ωκεανός.

Ένα από τα συνηθισμένα επίθετα της Θεάς είναι το Τριτογένεια. Μερικοί το ετυμολογούν από τη σανσκριτική λέξη «τρίτα» που σημαίνει Ποσειδών. Από την ίδια λέξη προέρχονται και τα ονόματα Αμφιτρίτη, Τρίτωνες, Τριτωνίδες, τρίαίνα, κ.ά. Το επίθετο λοιπόν αναφέρεται στη θαλασσία από μητέρα καταγωγή της. Σημαίνει υδατογενής. Άλλοι πάλιν ετυμολογούν το επίθετο Τριτογένεια από τη λέξη «τρίτω - τους» η οποία δηλοί την κεφαλή. Αναφέρεται στη γέννησή της, κατά το μύθο, από την κεφαλή του Θεού Διός. Δηλαδή η εκ κεφαλής γεννηθείσα. Και οι δύο αυτές ετυμολογίες, καθώς νομίζω, ευσταθούν.

Ελέγετο και Γλαυκώπις η Θεά. Συνήθως νομίζεται ότι το επίθετο αυτό οφείλεται στο χρώμα των ματιών της. Το σωστό όμως είναι ότι το Γλαυκώπις προέρχεται από το ρήμα «γλαύσω» = λάμπω, ακτινοβολώ και «ώπ - ωπός» = βλέμμα. Με βλέμμα ακτινοβολό, με μάτια λάμπουνται είναι η Θεά. Από το ίδιο ρήμα προέρχεται και η λέξη γλαυξ, της οποίας λάμπουν τα μάτια.

Συνηθισμένο επίθετό της ήτο Πάλλας. Και εδώ πάλι γίνεται κάποιο λάθος και το επίθετο αποδίδεται στο ότι πάλλει το δόρυ της. Το ορθό είναι ότι η λέξη προέρχεται από το «πάλι - ξ» = νέος, νεανίς. Από το πάλλαξ παράγονται και οι λέξεις παλλας, παλληκάρι, που εκφράζουν νεότητα. Η Θεά λοιπόν είναι πάντοτε νέα, σημαίνει το επίθετο Παλλάς. Από το Παλλάς προέρχεται και η λέξη παλλάδιον. Παλλάδια ελέγοντο τα παλαιότερα ιερά ξύλινα αγάλματα της Θεάς, που εφυλάσσοντο σε διάφορες πόλεις.

Στα αγάλματά της η Θεά παριστάνετο να φορεί περιστήθιο από δέρμα, κάτι σαν θώρακα, την περίφημη αιγίδα. Επάνω στην αιγίδα ήτο προσαρμοσμένο το γοργόνειον, δηλαδή η κεφαλή της Μεδούσης. Η αιγίς με το γοργόνειον ήτο όπλον αμύνης της Θεάς, που εμάχετο το σκότος, καθώς είπαμε, την άρνηση. Κατά την πα-

ράδοση η αιγίς ήτο κατασκευασμένη από το δέρμα της θείας αιγός, της Αμαλθείας (α-μάλα-θεία), που ήταν κόρη του Ήλιου και υπήρξε τροφός του Θεού Διός. Η Μέδουσα πάλι, κατά το σχετικό μύθο, ήτο η μία από τις τρεις Γοργόνες, την οποία εφόνευσαν ο Περσεύς (πέρθω = νικώ).

Το βλέμμα της ήτο τόσο οξύ, ώστε απολίθωνε όποιον έβλεπε στα μάτια. Η κεφαλή της Μεδούσης ήτο αναπόσπαστο κόσμημα της αιγίδος της Θεάς Αθηνάς. Ήτο η δύναμις που την προσταύτευε από αρνητική επίδραση, ήταν η προστάτης της. Η λέξη Μέδουσα δηλώνει τούτο, γιατί είναι το θηλυκό της μετοχής του ρήματος μέδω, που σημαίνει προστατεύω. Στην ουσία όμως, καθώς νομίζουμε, η κεφαλή της Μεδούσης συμβόλιζε τη δύναμη της Γλαυκώπιδος Θεάς στο ν' αποκρούει με το βλέμμα της το ακτινοβόλο κάθε πνευματική άρνηση. Έτσι δικαιολογείται το επίθετό της Γλαυκώπις.

Κατά την αρχαία παράδοση, δεν πολεμούμε μόνον την άρνηση η Μεγάλη Θεά. Το κύριο πνευματικό της έργο ήτο η τέχνη. Μια τέχνη, καθώς φαίνεται, υπέροχη, θεϊκή. Ήταν η θεία καλλιτέχνης, η Εργάνη Αθηνά, που ύφαινε έργα του πνεύματος αθάνατα.

Το μεγάλο αυτό έργο της συμβολίζεται με την ύφανση του ιερού πέπλου της, που εγίνετο από αγνές Αθηναίες κόρες στον Παρθενώνα, για να περιαχθεί με τόση ευλάβεια και μεγαλοπρέπεια κατά τα Μεγάλα Παναθήναια. Μόνον όμως με σύμβολα εξηγεί τους συμβολισμούς της η αρχαία παράδοση. Σύμβολα ήσαν και εκείνα που μετέφεραν με τόση προσοχή και ανσηρότητα σκεπασμένα αι αρρηφόροι (άρρητα φέρω) παρθένοι κατά την πομπή. Η πνευματική τέχνη της Εργάνης Θεάς θα είχε βέβαια σχέση και με την ιερή τέχνη του τεχνίτου Θεού, του Ηφαίστου. Και εκείνος ήτο τεχνίτης πνευματικός. Τη σχέση αυτή μαρτυρεί και η κοινή λατρεία των δύο τούτων Ολυμπίων Θεών, στον ίδιο Ναό, όπως εγίνετο και στο Ηφαιστεϊόν των Αθηνών (το κακώς λεγόμενον Θησεϊόν).

Κυρίως τεχνίτης μιας υψηλής τέχνης είναι η Θεά. Συγχρόνως όμως εμάχετο με δεινότητα το κακό για να προστατεύει την ιερή τέχνη της, τα μεγάλα της έργα. Χαρακτηριστική του διπλού τούτου έργου της ήτο η απεικόνισίς της στο περίφημο Παλλάδιον της Τροίας, καθώς το έχει περιγράψει ο Απολλόδωρος ο Αθηναίος στο έργο του περί Θεών: «Η Θεά παρίστατο με τους πόδας ηνωμένους. Εις την δεξιάν εκράτει όρθιον δόρυ και εις την αριστεράν ηλακάτην και άτρακτον».

Τα μεγάλα έργα του πνεύματος έχουν, καθώς συνάγεται, ανάγκη προστασίας από την άρνηση, από κάθε επιβουλή του κακού. Κάτι ανάλογο εκφράζει και μία αλληγορία των Ιουδαίων: Η αλληγορία αυτή παριστάνει τους εργάτες του Ναού του Σολομώντος κρατούντας με το δεξιό χέρι το μύστρον, με το αριστερό δε το ξίφος.

Και ένα άλλο επίθετο της Θεάς ήτο το Παιωνία Αθηνά, δηλαδή ιαματική. Με τον τίτλο αυτό ελατρεύετο εις τα Ασκληπιεία, ιδίως εις το Αμφιαράειον στην Αττική μαζί με τον Παιώνα (ιατρόν) Απόλλωνα και τον άξιο υιό του, τον Θεόν Ασκληπιόν. Την έλεγαν για τούτο και Αθηνάν Υγιείαν, είχαν δε στημένο το άγαλμά της χάλκινο στην Ακρόπολη των Αθηνών κοντά στα προπύλαια. Σήμερα μόνον η βάση του αγάλματος διατηρείται και μια σχετική επιγραφή. Αναφέρεται ότι το άγαλμα της Αθηνάς Υγιείας εστήθη προς τιμήν της στη θέση αυτή υπό το εξής περιστατικό: Όταν εκτίζοντο τα Προπύλαια, ένας εργάτης έπεσε από το ικρίωμα και κτύπησε άσχημα. Η Θεά φανερώθηκε τότε στον ύπνο του αρχιεργάτη και του υπέδειξε το θεραπευτικό βότανο που χρειαζέτο για τη θεραπεία του τραυματία.

Πολύ ολίγα σήμερα γνωρίζουμε για την εσωτερική λατρεία της Θεάς Αθηνάς. Εκείνο όμως που μας μετέδωσε η ιστορία είναι ότι εθεωρείτο η προστάτις της πόλεως των Αθηνών και γι' αυτό με αγάπη και σεβασμό την τιμούσαν στην αρχαία Αθήνα. Αλλά και η Μεγάλη Θεά είχε υπό την προστασία της την πόλη της. Πολλά περιστατικά επάνω στο ζήτημα αυτό αναφέρονται. Περιοριζόμεθα σε ένα, στο τελευταίο. Το αναφέρει ο Μαρίνος Νεαπολίτης, ο βιογράφος του σεμνού Νεοπλατωνικού φιλοσόφου Πρόκλου ή περί ευδαιμονίας». Ο Πρόκλος υπήρξεν ένας από τους τελευταίους Νεοπλατωνικούς των Αθηνών. «Διεκρίνετο, καθώς γράφει ο βιογράφος του, δια την έμπνευσίν του, μετά της οποίας συνηνούντο άπεραντος πολυμάθεια και πραγματικά οργανωτικός νους». Έζησε στα χρόνια της παρακμής (410-485). Τα Ελληνικά Μυστήρια είχαν τότε καταργηθεί από το Βυζάντιο και σε μερικά χρόνια, μετά το θάνατο του φιλοσόφου, θα εκλείοντο και αι φιλοσοφικά σχολαί των Αθηνών.

Εκείνο όμως που είναι σχετικό με το θέμα μας είναι το εξής απόσπασμα από το βιβλίο του βιογράφου του «βίος του Πρόκλου»:

«Ηνίκα το άγαλμα αυτής το εν Παρθενώνι τέως ιδρυμένον υπό των και τα ακίνητα κινούντων μετεφέρετο, εδόκει τω φιλοσόφω

όναρ φοιτάν παρ' αυτόν ευσχήμων τις γυνή, και απαγγέλλειν, ως χρη τάχιστα την οικίαν παρασκευάζειν. Η γαρ κυρία Αθηναῖς, ἔφη, παρά σοι μένειν ἐθέλει».

Ύστερα από μισό περίπου αιώνα, το έτος 529, που δίκαια θεωρείται χρόνος δύστυχος, ήρθε διαταγή στις Αθήνας από τον Ιουστινιανό να κλείσουν και οι φιλοσοφικές της σχολές. «Πρόσταξιν έπεμψεν εν Αθήναις κελεύσας μηδένα διδάσκειν φιλοσοφίαν» μας πληροφορεί ο χρονογράφος της εποχής εκείνης. Στην πραγματικότητα όμως πριν από πολλά χρόνια η φιλοσοφική κίνησις στις Αθήνας είχε χαλαρωθεί, ώστε ο φιλόσοφος Συνέσιος της Κυρήνης, που είχε τότε επισκεφθεί την πόλι έγραφε, ότι «ουδέν έχουσιν αι Αθήναι σεμνόν, αλλ' ή τα κλεινά των χωρίων ονόματα» Η ανθρωπότης είχε αρχίσει να βυθίζεται στον ειδεχθή μεσαίωνα... Στη φοβερή εκείνη περίοδο του ζόφου, που θα διαρκούσε χίλια περίπου χρόνια...

(Διατηρούμε τη γλώσσα του αρθρογράφου)

ΛΟΓΟΙ ΣΟΦΟΙ

Η ψυχή, ταξιδεύτρα μεσ' τ' Άπειρο,
Σταλαμίδα νερού μήπως μοιάζει,
Που ανεβαίνει στα νέφη απ' τα πέλαγα,
Κι' απ' τα νέφη στους κάμπους σταλάζει;

Γεώργιος Δροσίνης («Φωτερά σκοτάδια»
εκδ. Ι. Σιδέρη, σελ. 118)

Διατήρησε τον εαυτό σου απλό, αγαθό, ακέραιο, λιτό, αξιοπρεπή, δίκαιο, θεοσεβή, επιεική, στοργικό και δραστήριο στην εκτέλεση των καθηκόντων σου.

Μάρκον Αυρήλιου (Τα εις Εαυτόν, ΣΤ, λ)

Ποιος είναι ο ανίκητος στη ζωή; Εκείνος που δεν ταράζεται για οτιδήποτε του συμβαίνει, που δεν εξαρτάται από αυτόν.

Επίκτητου (Διατριβαί, Α, ιη, 21)

Για μένα Θεός είναι Αλήθεια και Αγάπη, Θεός είναι ήθος και ηθικότητα. Θεός είναι αφοβία, Θεός είναι η πηγή φωτός και ζωής.

*Ματχάμα Γκάντι («Νέα Ινδία» 5/3/1925,
«Ν. Εστία, τόμος ΠΣΤ, σελ. 142)*

«Άμποτε η ζωή σου να είναι γεμάτη μέρες, και οι μέρες γεμάτες ευλογία».

*Διονύσιος Σολωμός (Σε επιστολή του προς τον αδελφό του,
«Ν. Εστία», Χριστούγεννα 1978, σελ. 65)*

Ο Γέρων Αυγουστίνος (Αγίου Όρους, 1882-1965) είχε διορατικό χάρισμα, το οποίο απέκτησε **με την καθαρότητα της ψυχής του, την ταπείνωση και την αγάπη.**

Γέροντας Παΐσιος (1924-1994, «Αγιορίτες πατέρες», σελ. 77)

Και στις ζωής τους πιο βαρείς χειμώνες
Αλκιονίδες μέρες καρτερώ.

*Γεώργιος Δροσίνης («Το μοιρολόι της όμορφης»,
εκδ. Ι. Σιδέρης, σελ. 75)*

Θέλετε να γίνετε ευτυχισμένοι; Μη ζητάτε ν' αγαπηθείτε, αλλά ν' αγαπάτε εσείς, νύχτα μέρα και θα είστε πάντα ευτυχισμένοι.

Ο. Αϊβανχώφ («Η νέα Γη», Τόμος XIII, σελ. 107)

Ο καθένας αξίζει τόσο, όσο αξίζουν εκείνα για τα οποία κοπιάζει.

Μάρκον Αυρηλίον (Τα εις Εαυτόν, Ζ, γ)

Η μεταμέλεια για τις αισχρές πράξεις είναι η σωτηρία της ζωής.

Δημόκριτου (Απόσπ. 43, Diels-Kranz)

(Μεταμέλεια επ' αισχροίσιν έργμασι βίου σωτηρία)

Σ' αυτό τον κόσμο τον αισχρό, το χρυσωμένο χέρι της αδικιάς, το δίκιο κάνει πέρα. Και βλέπομε συχνά τ' ανόσια κέρδη ν' αγοράζουν το νόμο· **μα δεν είναι έτσι στα ουράνια.**

*Ουίλλιαμ Σαίξπηρ («Άμλετ», Πράξη Γ', Σκηνή 3,
Μετάφρ. Εμμ. Βικέτου)*

Η μοίρα μας, χυμένο μολύβι, δεν μπορεί ν' αλλάξει
δεν μπορεί να γίνει τίποτε.

*Γιώργος Σεφέρης («Ποιήματα», εκδ. «Ίκαρος»,
Αθήνα 1998, σελ. 109)*

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΕΙΑ

*Τι μεταφέρει ο αείμνηστος Ιωάννης Βασιλής από τη
συννομία του μ' ένα σύγχρονο Μύστη.*

«Είναι αλήθεια, μου είπε, πως οι σύγχρονοι άνθρωποι δεν κυριολεκτούν όταν διατυπώνουν τα διανοήματά τους. Μεταχειρίζονται λέξεις που έχουν ωρισμένη σημασία για να χαρακτηρίσουν πράγματα ή καταστάσεις που έχουν διαφορετικό περιεχόμενο. Το φαινόμενο αυτό μπορούμε να πούμε πως είναι μια διανοητική και γλωσσική ανεπάρκεια των συγχρόνων μας. Η ελληνική γλώσσα εί-

ναι τόσο πλούσια σε λέξεις, έχει τόση πλαστική ευλυγισία που διευκολύνει κατά τον θαυμασιώτερο τρόπο τη διατύπωση κάθε παραστάσεως, κάθε σκέψεως και της λεπτότερης ακόμη συλλήψεως.

Η μετάβαση στο αγνό ύπαιθρο, οι εκδρομές, η πεζοπορεία, η ορειβασία, τα θαλασσόλουτρα και τα ηλιόλουτρα, δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια ανάγκη που αισθάνεται ο άνθρωπος να γυρίσει πάλι στην αγνή φύση για να βρει σωματική αναγέννηση και ξεκούραση ψυχική. Εκεί μόνο θα αντλήσει όλα τα στοιχεία εκείνα που θα ενισχύσουν τον οργανισμό του και θα κάνουν να ηρεμήσει το πνεύμα του (...).

Μόνο η ζωή του υπαίθρου και η ψυχαγωγία θα ξαναδώσουν την υγεία και την ισορροπία στον άνθρωπο.

Η αγάπη όμως και η μετάβαση στο ύπαιθρο δεν είναι φυσιολατρεία. Η λατρεία στη φύση θα είναι η μόνη αληθινή και καθαρή λατρεία, που θα έπρεπε να εκδηλώνει ο άνθρωπος και κάθε συνείδηση, σ' αυτήν η οποία τους έφερε στο είναι. Για να είναι όμως η λατρεία αυτή γνήσια και αποδοτική πρέπει να είναι ενσυνειδητή. Και για να είναι ενσυνειδητή πρέπει να γίνεται με λόγο και με γνώση και με γνώση βαθειά του τι είναι φύση.

Σύμφωνα μ' έναν ορισμό συνοπτικό, αλλά και ολοκληρωμένο, **Φύση είναι το σύνολο των σε ενέργεια και δράση ουσιών και νόμων που εκδηλώνονται σε μορφές και σε συνειδήσεις στον άπειρο χώρο.** Για να φθάσει ο άνθρωπος να συλλάβει το νόημα το πραγματικό της φυσιολατρείας, είναι ανάγκη να αγαπήσει, να αγκαλιάσει με το αίσθημα και με τη σκέψη το Παν, δηλαδή κάθε μορφή, κάθε πνοή, κάθε συνείδηση. Και η αγάπη αυτή, η καθολική, η αγνή θα μας οδηγήσει να γνωρίσουμε εκείνο προς το οποίο στρέφεται η αγάπη μας. Πρόσεξε, γιατί ίσως λιγάκι πρόωρα κάνω μια αποκάλυψη, της οποίας άμα κάνεις χρήση με λόγο, θα βρεις τον ασφαλή δρόμο της μνησεώς σου προς την ενσυνειδητή λατρεία, προς την αλήθεια, τα μόνα πράγματα που είναι ικανά να σε κάνουν σοφό και ισχυρό.

Η αγάπη μάς πλησιάζει, μας ενώνει, μας αφομοιώνει προς το αντικείμενο, το υποκείμενο ή την Ιδέα που ποθούμε. Η αγάπη είναι η ισχυρότερη δύναμη που μπορεί να εκδηλώσει ο άνθρωπος και που του δίνει την ικανότητα να γνωρίσει το αγαπώμενο πρόσωπο ή πράγμα. Επομένως, μάθε από τώρα ένα μυστικό, όσο κι αν αυτό φαίνεται στους αμύητους ακατανόητο, πίστεψε σε τούτο το λόγο **πως η αγάπη οδηγεί ασφαλώς στη γνώση.** Εφάρμοσέ το και

τα αποτελέσματα θα ακολουθήσουν καταπληκτικά και ραγδαία.

Ο μεγάλος ανθρωπιστής και φιλόσοφος Β. Ουγκώ, που πολύ τον εκτιμώ, διατύπωσε και κήρυξε την αλήθεια αυτή χωρίς οι άνθρωποι να την εκτιμήσουν όσο άξιζε και να επωφεληθούν απ' αυτή όσο έπρεπε. Έγραφε: «Αγάπησες ένα ον, το κατέστησες διαφανές». Το επίγραμμα αυτό περικλείει μian αλήθεια, που το φως της έπρεπε να έχει αφυπνίσει τους ανθρώπους και να τους κάνει σοφούς και ευτυχείς.

Αγάπησε λοιπόν και συ με όλη τη δύναμη του είναι σου τον άνθρωπο, κάθε πνοή, τη φύση, το Παν, για να τα γνωρίσεις, για να δοκιμάσεις με τη σειρά σου και συ τις θωπιές, τις περιπτώξεις, την αγάπη του Παντός. Έτσι μόνο θα γνωρίσεις ασφαλώς τα θέλητρα της ενσυνείδητης φυσιολατρίας και αυτή θα σε οδηγήσει στην αλήθεια, στη γνώση του όντος είναι».

(Από το βιβλίο του Ι.Β. «Το σημειωματάριο ενός μύστου, Αθήνα 1959, σελ. 28-30). Επανέκδοση «Ιδεοθέατρον».

ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΧΡΟΝΟ

Στις 13 Φεβρουαρίου έγινε στην αίθουσα διαλέξεων της Θεοσοφικής Εταιρείας, η καθιερωμένη εκδήλωση για τον καινούργιο χρόνο με το κόψιμο της πίτας. Το λόγο της ημέρας εκφώνησε ο πρόεδρος της στοάς «Άρτεμις» Χριστ. Καμαρωτάκης ο οποίος είπε τα εξής:

Αισθάνομαι ιδιαίτερα χαρά που είμαι μαζί σας την εσπέρα αυτήν, και συνορτάζουμε αδελφωμένοι την αλλαγή του νέου χρόνου με το κόψιμο της πίτας. Για μας τους σπουδαστές της αρχαίας σοφίας το πατροπαράδοτο αυτό έθιμο έχει μian άλλη βαθύτερη έννοια και σημασία. Εάν το δούμε αυτό σε προσωπικό επίπεδο σημαίνει την αλλαγή και μεταμόρφωση του έσω εαυτού μας. Στο συλ-

λογικό όμως επίπεδο σημαίνει την αναγέννηση της αδελφότητας μεταξύ των μελών της Θεοσ. Εταιρείας.

Το γεγονός της αλλαγής σε όλα τα επίπεδα της ζωής αναμορφώνει και πραγματοποιεί το μεγάλο έργο, όπως το έχουν χαρακτηρίσει στα συγγράμματα αυτών οι σοφοί αλχημιστές του παρελθόντος, το έργο της μετουσιώσεως του όντος.

Ήδη εισήλθαμε και προχωρούμε στον καινούργιο χρόνο με ανανεωμένες δυνάμεις, ελπίδες και όνειρα για ένα καλύτερο και ανθρωπινότερο αύριο για μας, και τους συνανθρώπους μας. Οι Θεόσοφοι, ακούραστοι εργάτες του πνεύματος οφείλουν την περφόδο αυτή να οπλισθούν με νέες δυνάμεις αισιοδοξίας και δράσεως για να φέρουν εις πέρας το δύσκολο έργο τους. Αυτή η αλλαγή του χρόνου θα πρέπει έντονα να μας προβληματίσει πάνω σε δύο πράγματα που καθώς νομίζω μας αφορούν και μας ενδιαφέρουν άμεσα.

A. Τι έχουμε επιτύχει ως άτομα και ως ομάδα στη διάρκεια του χρόνου που πέρασε, όχι απλά από κοινωνικής απόψεως, αλλά ηθικά και πνευματικά.

α. Γίναμε πραγματικά καλύτεροι;

β. Παραμείναμε ίδιοι;

γ. Μήπως γίναμε χειρότεροι;

B. Τι πρόκειται να κάνουμε από εδώ και εις το εξής;

α. Προς τα πού θα κατευθυνθούμε;

β. Ποίοι είναι οι καθαροί στόχοι μας;

γ. Και πώς θα τους πραγματοποιήσουμε;

Αυτοί οι προβληματισμοί, δια να έχουν αγαθό αποτέλεσμα στο άτομο και την ομάδα, θα πρέπει να γίνουν κατ' επιταγήν όχι έξωθεν, αλλά έσωθεν. Είναι νομίζω μια ευκαιρία σοβαρού αυτοελέγχου και ορθού προσανατολισμού. Οι άνθρωποι λόγω εσωτερικής αγνοίας προσκολώνται και ταυτίζονται με το εφήμερο και αδιαφορούν δια το αιώνιο.

Δεν ζητούν τους θησαυρούς τ' ουρανού, αλλά τους θησαυρούς της γης. Εμείς όμως οι Θεόσοφοι, οι εραστές της αληθείας θα πρέπει να προβληματισθούμε όχι νοητικά αλλά διαισθητικά ανάμεσα στο αληθινό και το ψεύτικο και να πάρουμε θέση. Στο Ευαγγέλιο αναφέρεται ότι ο Ιησούς απευθυνόμενος εις την Μάρθα, λέγει τα εξής: «Μάρθα, Μάρθα μεριμνάς και αγωνίζεσαι περί πολλά· αλλά ένα πράγμα είναι αναγκαίο».

Το νόημα των λόγων αυτών μας καθορίζει την πνευματική πορεία που οφείλουμε ν' ακολουθήσουμε εις την παρούσα ζωή μας, εάν ειλικρινά θέλουμε να προσεγγίσουμε την αλήθεια. Είναι εις όλους γνωστόν ότι ο άνθρωπος σαν υλική προσωπικότητα έχει ανάγκη πολλών πραγμάτων τα οποία αγωνίζεται ν' αποκτήσει. Ως θεία όμως υπόσταση ενός πράγματος έχει ανάγκη. Και τίθεται το ερώτημα προς όλους μας. Ποιο είναι λοιπόν αυτό που πραγματικά έχει ανάγκη η ψυχή του ανθρώπου; Ο Πλάτων επί αυτού μας λέγει ότι ο θεός εαυτός μας «η ψυχή από τη φύση της ζητά και ορέγεται τα συγγενή προς αυτήν πράγματα», δηλαδή τα θεία.

Πώς όμως θα τα ζητήσει αυτά η ψυχή, αφού υπό τις παρούσες συνθήκες είναι περιορισμένη και ανήμπορη; Ο άνθρωπος όπως ήδη γνωρίζετε καθοδηγείται σε όλες του τις ενέργειες από τα συναισθήματα και τον νουν. Τα μέσα όμως αυτά μαζί με το φυσικό σώμα συνθέτουν και συγκροτούν την υλική του υπόσταση. Η ψυχή, ο θεός εαυτός, στην παρούσα φάση ευρίσκεται σε κατάσταση αδρανείας δεν έχει ακόμη αφυπνισθεί εκ του ληθάργου. Δεν ακούγεται η φωνή της ψυχής, αλλά εκείνη των κατωτέρων σωματίων· αυτά τον καθοδηγούν και αγωνίζεται να βελτιώσει τις συνθήκες της ζωής του εξωτερικά. Ζητά δηλαδή και επιδιώκει μία μεταμόρφωση υλική δια να καλυτερεύσει τους όρους της υπάρξεώς του. Δεν ενδιαφέρεται ούτε νοιάζεται να βελτιώσει τον εαυτό του εσωτερικά.

Εκείνο όμως που χρειάζεται άμεσα και δεν το έχει αντιληφθεί, είναι η εσωτερική μεταμόρφωση.

Ο καινούργιος αυτός χρόνος, το 2001, θα πρέπει να καταστεί δια τον Θεόσοφο μια πρόκληση που θα τον βοηθήσει να μεταπηδήσει από την παθητικότητα εις τη δράση. Η δράση αυτή όπως αντιλαμβάνεσθε δεν είναι εξωτερική, αλλά εσωτερική.

Εκφράζω λοιπόν την ευχή προς όλους μας, αυτή η αλλαγή να γίνει τώρα στην περίοδο του νέου αυτού χρόνου, δια να καταστούμε έτσι άξιοι συνεργάτες και βοηθοί των Διδασκάλων της σοφίας, που σκοπό έχουν να μεταβάλλουν εις τον κόσμον το υπάρχον νείκος εις φιλότητα. Εύχομαι ολόψυχα εις όλους υγείαν και πνευματική πρόοδο.

Μία συνέντευξη με τον Δαλάι Λάμα

Ο Τεχζίν Γιάτσο ήταν δύο χρόνων όταν αναγνωρίστηκε ως ο δέκατος τέταρτος Δαλάι Λάμα. Δύο χρόνια μετά, στις 22 Φεβρουαρίου 1940, ενθρονίστηκε επίσημα. Στις 7 Οκτωβρίου 1950 ο κινεζικός στρατός πέρασε τα σύνορα της χώρας του, του Θιβέτ. Οι Θιβετιανοί αντιστάθηκαν, αλλά τελικώς υποχρεώθηκαν να υποταχθούν. Το 1954 ο Δαλάι Λάμα ταξίδεψε μάταια στο Πεκίνο για να διαπραγματευθεί την ειρήνη με το Μάο Τσε Τουργκ. Το Μάρτιο του 1959 οι Κινέζοι κατέστειλαν με αίμα μια λαϊκή εξέγερση και γκρέμισαν όλα τα μοναστήρια. Ο Δαλάι Λάμα απέδρασε στην Ινδία και εγκαταστάθηκε στην πόλη Νταράμσαλα. Τον ακολούθησαν εκατομμύρια Θιβετιανοί. Το 1989 έλαβε το Νομπέλ Ειρήνης για τις ενέργειές του υπέρ της ειρήνης και κατά της βίας.

Η συνέντευξη:

- **Πιστεύετε ότι ο 21ος αιώνας θα σημάνει επιστροφή στην πνευματικότητα;**

«Δεν μπορώ να μιλήσω για το μέλλον. Το μόνο που μπορώ να πω είναι ότι πολλά απολυταρχικά καθεστώτα έπεσαν στο τέλος του 20ού αιώνα, ιδίως αυτά που ανήκαν στο κομμουνιστικό σύστημα. Τα γεγονότα αυτά αποδεικνύουν ότι τέτοιου είδους καθεστώτα δεν μπορούν να επιβιώσουν. Η φλογερή πνοή της ελευθερίας και της δημοκρατίας μάς προσφέρει σήμερα την ευκαιρία να χτίσουμε έναν καλύτερο κόσμο. Και θα είναι πιο πνευματικός. Επειδή η θρησκεία που είναι καταγραμμένη στη φύση του ανθρώπου αποτελεί ένα από τα καλύτερα μέσα για την ειρήνη».

- **Αν είχατε να δώσετε ένα μήνυμα-κλειδί στους ανθρώπους για το μέλλον, ποιο θα ήταν αυτό;**

«Όχι μόνο για το μέλλον αλλά και για το παρόν, θα έλεγα: Έχετε ανοιχτή καρδιά. Μια καρδιά γεμάτη χαρά. Αυτή η χαρά δημιουργεί την ελπίδα. Μειώνει τους φόβους. Πρέπει να καταπολεμήσουμε τον φόβο, τη βία, τη ζήλια. Μια ειλικρινής καρδιά αναπτύσσει τη συμπόνια, τον αλτρουισμό».

- **Τη στιγμή όμως που μιλάμε, οι βιαιοπραγίες και οι αδικίες εξακολουθούν να συμβαίνουν παντού...**

«Αυτό είναι αλήθεια. Τη συγκεκριμένη στιγμή που μιλάω όμως γίνονται και πάρα πολλές θετικές πράξεις. Πιστεύω ότι χρειάζεται ακόμη περισσότερη συμπόνια για να αναπτυχθούν οι θετικές

όψεις των ανθρώπων. Οφείλουμε να ελαττώσουμε την ένταση, να μειώσουμε τις στρατιωτικές δυνάμεις. Οφείλουμε να προωθήσουμε το διάλογο για την ειρήνη. Στο ξεκίνημα της τρίτης χιλετίας έφθασε η στιγμή της ανάπαυσης. Η μόνη λύση σήμερα είναι ο διάλογος».

- Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η υπέρτατη αξία που θα μας επέτρεπε να θεμελιώσουμε το διάλογο στον καινούργιο αιώνα;

«Ο σεβασμός. Αυτή η έννοια βρίσκεται στον πυρήνα της πίστης μας. Ένας βουδιστής σέβεται πάντα τον άλλον, ακόμη κι αν ο άλλος δεν έχει τα ίδια «πιστεύω». Αυτό που έχει σημασία είναι ότι όλοι είναι ανθρώπινα όντα. Πρέπει να τους σεβόμαστε όλους το ίδιο. Η ποικιλία των θρησκειών είναι κάτι καλό. Ο θρησκευτικός πλουραλισμός μάς κάνει πιο πλούσιους. Σημαντικό είναι να υπάρχει επιλογή».

(Από το περιοδικό «BHMAGAZINO», 21/1/01)

Η συγγένεια με το Θεό

Από τις «Διατριβές» του Επίκτητου

«... εσύ είσαι κομμάτι του Θεού. Μέσα σου έχεις κάποιο μέρος Εκείνου. Γιατί, λοιπόν, δεν αντιλαμβάνεσαι τη συγγενείά σου με το Θεό; Γιατί δε γνωρίζεις από πού έχεις έρθει;

Δε θέλεις, όταν τρως, να θυμάσαι ποιος είσαι εσύ που τρως και ποιον τρέφεις; Όταν έρχεσαι σε επαφή `ερωτική, ποιος είσαι που το κάνεις αυτό; Όταν συναναστρέφεσαι, όταν γυμνάζεσαι, όταν συνδιαλέγεσαι, δεν ξέρεις ότι τρέφεις το Θεό, ότι γυμνάζεις το Θεό; Φέρεις παντού μαζί σου το Θεό, δύστυχε, και δεν το γνωρίζεις.

Νομίζεις ότι μιλώ για κάποιο εξωτερικό Θεό, που είναι φτιαγμένος από ασημί ή χρυσό; Μέσα σου τον φέρνεις το Θεό, και δε νοιώθεις ότι τον μολύνεις, από τη μια με τις ακάθαρτες σκέψεις σου, και από την άλλη με τις ρυπαρές σου πράξεις; Μπροστά και σ' ένα άγαλμα ακόμα του Θεού, δε θα τολμούσες να κάνεις κάτι απ' αυτά που κάνεις τώρα».

(Μετάφραση: Εκδόσεις «Ζήτηρος»,
Θεσσαλονίκη 1977. Μας απεστέλει
από τη Σοφία Κιοσαμιτάκη)

ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ ΠΛΟΥΣΙΟΙ

Του Χαράλαμπου Μπάρακλη

Ο άνθρωπος από την κατάσταση του έμβριου, όταν βρίσκεται και διαπλάσσεται σε οργανική μορφή, αντλεί από το μητρικό οργανισμό τα μέσα της συντήρησής του και της ανάπτυξής του. Όταν πάλι εισέλθει στο περιβάλλον της ζωής, τόσο στη βρεφική ηλικία, όσο και στην παιδική, η φύση με το ένστικτο της στοργής, που είναι η απαρχή του εξευγενισμού και της ημέρωσης και των αργιότερων θηρίων, ωθεί τα ζώα και τους ανθρώπους να παρέχουν προς τα παράγωγά τους, τα μέσα για την ανάπτυξή τους, εφ' όσον μόνα τους αδυνατούν να τα προμηθεύονται. Κατά ποιο λογικό ειρμό επιτρέπεται να στερείται ο άνθρωπος τα μέσα της συντήρησής του και της πνευματικής του προόδου και κατά την υπόλοιπη ζωή του;

Οι παροχές της φύσης καταστρατηγούνται από ένα μέρος των ανθρώπων, οι οποίοι τις καρπούνται περισσότερο, με αποτέλεσμα να επέρχεται έλλειψη για τους άλλους. Και οι πρώτοι, οι πλούσιοι, κατέχουν υπέρμετρα τα αγαθά της ζωής και τα σπαταλούν αλόγιστα, ενώ άλλοι συνάνθρωποί τους στερούνται τ' απαραίτητα για να ζήσουν και να προοδεύσουν.

Η μεγαλύτερη ντροπή για την ανθρωπότητα είναι να υπάρχουν φτωχοί, πεινασμένοι και ενδεείς. Οι σοφοί της γης λέγουν ότι, όταν έχει ένας περισσότερα από όσα του αναγκαιούν για τη ζωή του, είναι άδικη κατακράτηση από όσα δικαιούνται να έχουν στη διάθεσή τους οι άλλοι άνθρωποι για την πλήρωση των αναγκών τους και είναι εκτός παντός φυσικού και ηθικού νόμου.

Το Αρχαίο Ελληνικό Πνεύμα στηλίτευσε τον πλούτο και τους πλούσιους. Ο Μένανδρος λέει: *«Ο δίκαιος άνθρωπος πλούτο δεν έχει ποτέ¹»*. Ο Πλάτων συμπληρώνει: *«Οι πολύ πλούσιοι δεν είναι ενάρετοι, και, εφ' όσον δεν είναι ενάρετοι δεν είναι και ευτυχείς²»*. Ο Ρόδιος ποιητής Τιμοκρέων απευθύνεται στον πλούτο με τα λόγια: *«Έπρεπε, τυφλέ Πλούτε, να μην είχες φανεί ποτέ στη γη, μήτε στη στεριά, μήτε στη θάλασσα, αλλά να κατοικούσες στον Τάρταρο και στον Αχέροντα· γιατί σε σένα οφείλονται όλες οι συμφορές των ανθρώπων³»*.

Η λαϊκή σοφία λέει: «Τα χρυσά φλουριά, κάνουν λιθάρι την καρδιά», «κοιλιά γιομάτι, αφτιά δεν έχει» (Δεν συγκινείται). Και ακόμα *«Σαν αρχοντύν' ο άνθρωπος, θαμπώνεται το φως του, και δε γνωρίζει το φτωχό, ως είναι κι αδελφός του»*.

Ο ιστορικός και ηθικοφιλόσοφος Πλούταρχος, εξιστορεί τι πέτυχε να κάμει ο ονομαστός νομοθέτης Λυκούργος στην αρχαία Σπάρτη: «Επειδή υπήρχε μεγάλη ανισότητα και ο πλούτος όλος συσσωρευόταν σε ολίγους ανθρώπους, ο Λυκούργος απέβλεψε στο να διώξει την αλαζονεία, το φθόνο, την κακουργία, τον πολυτελή τρόπο ζωής, ακόμη δε και τα σοβαρότερα από αυτά και μεγαλύτερα νοσήματα της πολιτείας, που είναι ο πλούτος και η φτώχεια. Για τούτο πέτυχε να πείσει όλους τους πολίτες, αφού πρώτα αποξενωθούν από την ιδιοκτησία τους, να κάμουν νέα διανομή της γης και να ζούνε μετά όλοι ίσοι μεταξύ τους, με ίσο μερίδιο γης και να προ-σπαθούν να πρωτεύουν μόνο κατά την αρετή⁴».

Τρεις αιώνες μετά, ο τραγικός ποιητής Ευριπίδης εξέφρασε με λόγια, εκείνο που ο Λυκούργος έκανε πράξη: Όπως είπε, «κοι-νός είναι για όλους τους ανθρώπους ο ουρανός και η γη⁵».

Ο Ιησούς απέκλεισε τους πλούσιους από τη μελλοντική ουρά-νια κατοικία των ψυχών, όταν είπε: «Είναι ευκολότερο μιά κάμη-λος⁶ να περάσει από την τρύπα μιας βελόνας, παρά πλούσιος να ει-σέλθει στη βασιλεία των ουρανών⁷».

Με το υπέρμετρο χρήμα ανοίγονται οι πόρτες του υλικού πλούτου, όλες όμως οι άλλες πόρτες, της ειρήνης, της χαράς, της γαλήνης και όλων των αρετών είναι κλειστές. Ο Ιωάννης Πολέμης σ' ένα ποίημά του⁸ λέει:

«Δες, το χρυσάφι τ' άψυχο,
θεός σε βάθρα εστήθη
και ταπεινά εγονάτισαν
και προσκυνούν τα πλήθη·
κ' εμπρός στη λάμψη που άσβυστα
κι' ολόγυρά του χύνει,
θαμιπώνεται και σβύνει
της αρετής το φως».

Ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης λέει: «Η πλουτοκρατία ήτο και θα είναι ο μόνιμος άρχων του κόσμου, ο διαρκής Αντίχριστος. Αύτη γεννά την αδικίαν, αύτη τρέφει την κακουργίαν, αύτη φθείρει σώμα-τα και ψυχάς^{9α}».

Ο Μαχάτμα Γκάντι έλεγε: «Ο σημερινός πολιτισμός έκαμε τα υλικά αγαθά μοναδικό σκοπό της ζωής. Δεν ασχολείται με ό,τι αφο-ρά την ψυχή, γι' αυτό αποκτηνώνει τους ανθρώπους. Τους υποδου-λώνει στο χρήμα. Τους κάνει ανίκανους να χαρούν τη γαλήνη της εσωτερικής ζωής⁹».

Για εκείνους που επιδιώκουν στη ζωή τους με ζήλο και με κάθε τρόπο τον πλούτο, τη δόξα και τις τιμές, απευθύνονται τα λόγια του **Σωκράτη** που είτε στην απολογία του: «*Όσο μου απομένει λίγη ζωή και δύναμη, δε θα σταματήσω να φιλοσοφώ και να δείχνω το σωστό δρόμο και να προτρέπω όποιον συναντώ από σας λέγοντας: Είναι ντροπή να φροντίζεις πως θ' αποκτήσεις όσο μπορείς περισσότερα χρήματα, δόξα και τιμές και να αδιαφορείς για την αλήθεια, τη φρόνηση και την τελειοποίηση της ψυχής σου*¹⁰».

Ο **Νίκος Καζαντζάκης** στο βιβλίο του «Ο φτωχούλης του Θεού», μεταφέρει τα λόγια του άγιου Φραγκίσκου της Ασίζης: «*Οι πλούσιοι χρωστούν στους φτωχούς, ας δώσουν το χρέος τους*¹¹».

Ο **Βίκτωρ Ουγκώ** στους «Αθλίους» του λέει: «*Θα το λέμε και θα το ξαναλέμε· πρέπει να συλλογίζομαστε πρώτα απ' όλα τις απόκληρες τάξεις που υποφέρουν· πρέπει ν' ανακουφιστούν, ν' αεριστούν, να φωτιστούν, ν' αγαπηθούν, ν' ανοίξουν οι οριζόντες τους μεγαλόπρεπα, να τους δοθεί η παιδεία μ' όλες της τις μορφές (...). Να βγει από τον κοινωνικό οργανισμό περισσότερο φως και περισσότερη ευτυχία για όσους υποφέρουν και για όσους είναι απαίδευτοι. Είναι η πρώτη υποχρέωση της αδελφοσύνης (...)*

Η πνευματική και ηθική ανάπτυξη είναι απαραίτητη όσο και η υλική· η γνώση είναι ένα εφόδιο ζωής, η σκέψη είναι της πρώτης ανάγκης· η αλήθεια είναι τροφή καθώς το σιτάρι· ένα μυαλό όταν νηστεύει την επιστήμη και τη σοφία λιγνέει. Τα πνεύματα που δεν τρώνε είναι αξιολύπητα καθώς τα στομάχια. Είναι συγκινητικό μια ψυχή να πεθαίνει από την πείνα του φωτός, όσο και το σώμα που αγωνιά από την έλλειψη ψωμιού¹²».

Ο φιλόσοφος **Κομφούκιος** edίδασκε: «*Είναι μακάριος εκείνος, που έτυχε από το Θεό να είναι πλούσιος και να χρησιμοποιεί τα πλούτη του με σύνεση, όπως πρέπει. Αυτός θεωρεί ότι τα αγαθά του, του παρέχουν αφορμή για να εργάζεται για το καλό της ανθρωπότητας (...)* Ζητά να βρει άτομα που έχουν ανάγκη, εξετάζει τις ανάγκες τους και τις ικανοποιεί, δίχως πομπώδεις επιδείξεις (...) Ο άσωτος που σπαταλά αυτό που τον περισσεύει σε ασήμαντα πράγματα, στερεί από το φτωχό εκείνο, που του ανήκει δικαιωματικά από τη φύση¹³».

1. «*Ανὴρ δίκαιος πλούτον οὐκ ἔχει ποτέ*» (Γνώμαι μονόστ. 52).

2. «*Οὐκ εἰσὶν οἱ παμπλούσιοι ἀγαθοί· εἰ δὲ μὴ ἀγαθοί, οὐδὲ εὐδαίμονες*». (Νόμοι 743c).

3. «Ὠφειλέν σ', ω τυφλέ Πλούτε,
Μήτε γη μήτ' εν θαλάσση
μητ' εν ηπείρῳ φανήμεν,
αλλά Τάρταρόν τε ναίειν
καχέροντα· δια σε γαρ πάντ'
έστ' εν ανθρώποις κακά» (Απόσπ. 5, Diehl)
4. Δεινής γαρ ούσης ανωμαλίας... του δε πλούτου παντάπασι εν ολί-
γους συνερρηκτός, ύβριν και φθόνον και κακουργίαν και τρυφήν
και τα τούτων έτι πρεσβύτερα και μείζω νοσήματα πολιτείας, πλού-
τον και πενίαν, εξαλαύνων, συνέπεισε την χώραν άπασαν εις μέσον
θέντας εξ αρχής αναδάσασθαι και ζην μετ' αλλήλων άπαντας ομι-
λείς και ισοκλήρους τοις βίοις γενομένους, το δε πρωτεϊόν αρετή με-
τιόντας» (Βίοι Παράλλ. VIII, Λυκούργος)
5. Κοινός γάρ έστιν ουρανός πάσιν βροτοίς
και γαι. (Ελένη, 906-907)
6. Κάμηλος, ο και η, εβραϊκής καταγωγής: κάμηλος, γκαμήλα. Υπάρχει
και η κάμιλος: σκοινί ή παλαμάρι.
7. «ευκοπώτερόν έστι κάμηλον δια τρυπήματος ραφίδος διελθείν ή
πλούσιον εις την βασιλείαν του Θεού εισελθείν» (Ματθ. 19, 24-25).
8. «Κειμήλια», Γη, Δ.
- 8α. «Νέα Εστία», Χριστούγεννα 1941, σελ. 13.
9. Γ. Μαρκάκη, «Οι δύο μεγάλοι απόστολοι της Αγάπης. Μ. Γκάντι-Α.
Σβάιτσερ», Αθήνα 1968, σελ. 29.
10. «Έωσπερ αν εμπνέω και οίός τε ω, ου μη παύσωμαι φιλοσοφών και
υμίν, παρακληνόμενός τε και ενδεικνύμενος ότω αν αεί εντυγχάνω
υμών, λέγων... ουκ αισχύνει επιμελούμενος, όπως σοι έσται ως πλεί-
στα, και δόξης και τιμής, φρονήσεως δε και' αληθείας και της ψυχής,
όπως ως βελτίστη έσται, ουκ επιμελεί ουδέ φροντίζεις;» (Πλάτωνα,
Απολ. Σωκράτη, 29D-E).
11. δη έκδ., Αθήνα 1973, σ. 92.
12. Μέρος 5ο, Βιβλ. 2ο, 4. Μετάφρ. Μ. Αυγέρη.
13. Κομφούκιος ή τέχνη του κοινωνικού βίου» μετάφρ. Ι. Αθανασιάδου,
Αθήνα 1852, σελ. 36-39, 74.

Το άνθος του λωτού είναι στις Ινδίες ένα πανάρχαιο σύμβολο
θειότητας. Τα πέταλα του άνθους, καθώς ανοίγουν, συμβολίζουν το
άπλωμα της ψυχής, η δε βλάστηση και ανάπτυξη της αγνής αυτής
ομορφιάς μέσα από τη λάσπη που κρατούν οι ρίζες του φυτού, είναι
μια γλυκειά ελπίδα και υπόσχεση για τον άνθρωπο.

Π. Γιογκανάντα (Η αυτοβιογραφία ενός γιόγκι, σελ. 102)

Η ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΧΑΡΑΣ ΣΤΙΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΤΟΥ ΒΕΕΤΗΟΒΕΝ

ΜΕΡΟΣ Β'

Του Δ.Α. ΧΑΜΟΥΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ωστόσο, μέγα έργο έχει πια συντελεστεί· γιατί μπορεί, συνειδητά τώρα, να χαρεί ο ακροατής τον εκφραστικό τρόπο και τη δύναμη του μουσικού δημιουργού στη (μουσική) απόδοση μιας ιδέας του, ενός συναισθήματός του. Τώρα γνωρίζει ο ακροατής ποια χαρά ζήτησε να εκφράσει ο συνθέτης στο «φινάλε» μιας Συμφωνίας του π.χ.

(Μιλάμε, όπως αναφέρθηκε και στην αρχή, για τα τελευταία μέρη των μουσικών έργων, που κατά κανόνα έχουν πάντα χαρούμενο περιεχόμενο, υποσυνειδητο, θάλεγε κανείς, επισφράγισμα τούτο της χαράς, που αποτελεί βασικό πυρήνα της μουσικής).

Δε θάπρεπε να λησμονήσουμε, στο σημείο αυτό, μια «τριάδα», που μας αποκαλύπτει το άπειρο της μουσικής, όταν μάλιστα μας συνεπαίρνει η «χαρά» της· πράγματι, το συναίσθημά μας το επηρεάζει ο «χαρακτήρας» μιας μουσικής που ακούμε· κι αυτός μας αποκαλύπτει το «χαρακτήρα» του συνθέτη της, με εξακολουθητική τη μετάβαση προς τρίτο επίπεδο, όπου δεν υπάρχουν πια συγκεκριμένοι στοχασμοί και συγκεκριμένα πρόσωπα, αλλά οι κόσμοι του στοχασμού και των ιδεών, οι οποίοι αφήνουν ελεύθερο το κοίταγμα κ' ελεύθερη τη σκέψη στο άπειρο των πραγμάτων της ζωής και του παγκόσμιου ρυθμού.

Την πορεία αυτή στα τρία επίπεδα, απ' τον «προσωπικό» χαρακτήρα μιας μουσικής ως τις απρόσωπες και αιώνιες και παγκόσμιες ιδέες, τη συλλαμβάνουμε κατά τρόπο ανάγλυφο στη μουσική του Μπετόβεν. Και επειδή μας απασχολεί εδώ η έκφραση της χαράς, που χαρακτηρίζει κατά κανόνα τα τελευταία μέρη των (πολυμερών) μουσικών έργων, οι Συμφωνίες του Μπετόβεν αποκαλύπτουν πιο άμεσα και απλά την αλήθεια των σκέψεων, που προηγούνται.

Όταν ένας καλλιτέχνης-δημιουργός αντιμετωπίζει τη μοίρα του, όπως την αντιμετώπισε ο Μπετόβεν, και όταν αγωνίζεται για τα τιμιότατα που μπορεί να ονειρευτεί και ζητήσει ο άνθρωπος

–την Ελευθερία και τη Χαρά– δεν μπορεί παρά ο δημιουργός αυτός, ο προμηθεϊκός, να φτάνει στην ανώτατη σφαίρα του στοχασμού και των ιδεών, εκεί, απ' όπου μπορεί να σκορπίσει τις θεϊκές αχτίδες του Καλού και του Ωραίου και της Αγάπης στην ανθρωπότητα.

Δε χρειάζεται ιδιαίτερη προσπάθεια για ν' αντιληφθεί κανείς τι χάρισε, ή καλύτερα, ποιες θεϊκές αχτίδες σκόρπισε στην ανθρωπότητα ο Μπετόβεν με την έκφραση της χαράς, ιδιαίτερα στα τελευταία μέρη των Συμφωνιών του Τρίτης, Πέμπτης, Εβδόμης και Ενάτης.

Δεν είναι απλώς το συναίσθημα της χαράς εδώ από μια καλή διάθεση, από μια συγκεκριμένη ψυχολογία, δεν είναι η ευάρεστη ψυχική κατάσταση μιας ευτυχισμένης στιγμής ή γεγονότος. Δεν είναι η ανάγκη της «φυγής». Είναι κάτι το πολύ βαθύ, που τις πηγές του πρέπει να τις αναζητήσουμε σε ιδέες πέρα απ' τα κοινά και τα καθημερινά της ζωής· σε ιδέες και φτερουγίσματα της ψυχής και σύμβολα. Και όσες είναι οι «πηγές» αυτές, τόσα είναι και τα συναισθήματα της χαράς, τόσες οι αποχρώσεις και τα ψυχικά-πνευματικά βιώματα.

Χαρά στο Φινάλε της «Ηρωικής» (3ης Συμφωνίας), χαρά στο Φινάλε της Πέμπτης, χαρά στο Φινάλε της Εβδόμης, καθώς και της Ενάτης. Αλλά ποιες οι «γεννήτριες» αυτού του συναισθήματος σε καθεμιά από τις Συμφωνίες αυτές; Γράφτηκαν πάμπολλες μελέτες και αναλύσεις γύρω από τα έργα αυτά του Μπετόβεν. Και άπειρη «φιλολογία». Με κίνδυνο, αντί να φωτιστεί, να βρεθεί στην ασάφεια και στο σκοτάδι ο αναγνώστης, χάνοντας την ευκαιρία να χαρεί ανεμπόδια και ανεπηρέαστα τη γοητεία του ακούσματος.

Η «Ηρωική» είναι ίσως μια απ' τις πιο πολυχτυπημένες, «φιλολογικά». Η μορφή του Ναπολέοντα, εδώ, ζάλισε και τον ίδιο τον Μπετόβεν, αλλά ακόμα περισσότερο όσους ζήτησαν με τη «φιλολογική» τους πέννα να «εξηγήσουν» το έργο «ηρωικά», έχοντας ως οδηγό τη μορφή του μεγάλου Κορσικανού. Αν αφήσουμε το πνεύμα ελεύθερο και την καρδιά δοσμένη ολότελα στη μουσική, τότε θα νιώσουμε πρωτότυπες και άδολες συγκινήσεις, σύμφωνα με τους «δέκτες» που έχουμε μέσα μας και την ενεργητική συμμετοχή μας στο άκουσμα. Και οι συγκινήσεις αυτές θα είναι τουλάχιστο, «δικές» μας.

Με βάση τις σκέψεις αυτές είναι ορθό ν' αποφεύγει κανείς τις λεπτομέρειες και δήθεν «εξηγήσεις» και να περιορίζεται σε γενι-

κά συμπεράσματα και εντυπώσεις που προκύπτουν απ' το τεχνικό-εκφραστικό περιεχόμενο του μουσικού κειμένου και απ' τη δομή του.

Φυσικά, προκειμένου να καθορίσει κανείς το «είδος» της χαράς, που χαρακτηρίζει το Φινάλε μιας Συμφωνίας και, συγκεκριμένα εδώ, της «Ηρωικής», πρέπει να έχει υπ' όψη του ολόκληρη τη Συμφωνία, τα συναισθήματα, δηλαδή, και τις ιδέες που εκφράζει σ' αυτήν ο δημιουργός της. Κυρίαρχη, εδώ, η μορφή ενός «μεγάλου ανδρός», που αγωνίζεται για τις υψηλές ιδέες, για την ευτυχία της ανθρωπότητας, για τη λευτεριά.

Θριαμβικό, στο τέλος, το Φινάλε του έργου. Αλλά και ποικίλες οι σκέψεις και διαθέσεις που εκφράζονται σ' αυτό (το Φινάλε) πριν φτάσουμε στο θρίαμβο. Μια μελωδία, που την αγαπά, φαίνεται, ιδιαίτερα ο Μπετόβεν, τον ακολουθεί τόσο επίμονα, που τη χρησιμοποιεί σε τέσσερα διαφορετικά έργα του. Το 1796, 97, σ' ένα Χορό του· το 1801, στο Φινάλε του Μπαλλέτου του «Τα πλάσματα του Προμηθέα»· το 1802, ως «θέμα» 15 Παραλλαγών του, για πιάνο (έργο 35) και, το 1803, 1804 στο Φινάλε της «Ηρωικής» του Συμφωνίας (έργο 55).

Κ' εδώ η μελωδία τούτη γίνεται το «θέμα», που πάνω του χτίζει ο Μπετόβεν επτά Παραλλαγές και μια μικρή φούγκα. Είναι ένας νεωτερισμός τούτος (οι παραλλαγές) στη μορφή της συμφωνίας. Αλλά μήπως ολόκληρη η «Ηρωική» δεν είναι ένας «νεωτερισμός» στη συμφωνική γλώσσα, ακόμα και του ίδιου του Μπετόβεν; Είναι η πρώτη του Συμφωνία, όπου δεν εκφράζονται πια συναισθήματα και διαθέσεις και πάθη σε μέτρο, που δεν εγκαταλείπει τη γήινη «ατμόσφαιρα», αλλά πάθη και αγώνες και ιδέες και ιδανικά που ανεβάζουν τη σκέψη και την ψυχή σε σφαίρες του φωτός και της αιώνιας αλήθειας. **Ποια είναι η αιώνια αυτή αλήθεια; Είναι ο τόπος, όπου ορθώνεται ο βωμός της Ελευθερίας, της Αγάπης και της Χαράς. Ο τόπος, που με λαχτάρα τον αποζητά όποιος γνωρίζει τι σημαίνει αξιοπρέπεια και δικαιοσύνη και θρίαμβος του πνεύματος κατά της ύλης και της βίας. Όποιος γνωρίζει ν' αγωνίζεται σαν ήρωας για τ' ακριβά αυτά. Σαν ήρωας, σαν Τιτάνας! Αγώνας ασταμάτητος, σκληρός, για την παροχή, στην ανθρωπότητα, των μέσων της ευδαιμονίας της. Μια τέτοια μορφή, που αγγίζει τα όρια του μύθου, είναι μια ευλογία της Θείας Πρόνοιας, ένα δώρο του Θεού προς τον άνθρωπο.**

Αυτό το δώρο μας χαρίζει το ξέσπασμα της χαράς στο Φινάλε της «Ηρωικής». Και ασφαλώς δεν είναι τυχαίο που χρησιμοποιεί ο Μπετόβεν εδώ, ως βασικό θέμα για τις Παραλλαγές του, την αγαπημένη του «μελωδία του Προμηθέα». Μια τέτοια μορφή οδηγεί τὸ συνθέτη στο έργο αυτό, που η φανέρωσή της πραγματοποιείται στο Φινάλε.

Και οι αριστουργηματικές Παραλλαγές (πάνω στο θέμα που αναφέρθηκε) αποτελούν ένα σφιχτοδεμένο όλο, όπου, όμως, εκφράζονται ποικίλα συναισθήματα και σκέψεις. Κάθε Παραλλαγή έχει το δικό της χαρακτήρα και την εκφραστική αυτοτέλεια, χωρίς την ελάχιστη διάσπαση της «συνέχειας» του όλου. Από το δισταγμό, στο ζωηρό εμβατήριο, από τη λύπη, στη δέηση και την ευχαριστία και τη γαλήνη, απ' την «ατμόσφαιρα» τη γεμάτη μυστήριο, στο τελικό ξέσπασμα της χαράς. Χαράς, που τη χαρίζουν δυνάμεις έξω απ' τον κόσμο τούτον. Δυνάμεις της Θείας Πρόνοιας. Γιατί ένας που αγωνίζεται για την ευδαιμονία της ανθρωπότητας τι άλλο είναι από μια τέτοια Δύναμη;

Αν η Τρίτη Συμφωνία του Μπετόβεν, η «Ηρωική», τελειώνει με τη χαρά ενός δωρήματος «έξωθεν» ή και με τη χαρά μιας υψηλής, προς τον άνθρωπο, προσφοράς, η Πέμπτη (έργο 67) τελειώνει με τη χαρά της νίκης του ανθρώπου στην ίδια του τη μοίρα. Το μεγάλο «πιστεύω» του Μπετόβεν ήταν το πέρασμα, με ακαταδάμαστη θέληση κ' επιμονή, από τα σκότη στο φως.

Ένα τέτοιο θέμα έχει η Πέμπτη. Θέμα κατ' εξοχήν «εσωτερικό», αφού αναφέρεται στην πάλη και την προσπάθεια του ανθρώπου να ξεφύγει απ' τη νύχτα, όπου τον έριξε η μοίρα του, και να βγει στο φως του ήλιου.

Η προσπάθεια αυτή είναι υπόθεση «εσωτερική», χωρίς την επέμβαση τρίτων δυνάμεων. Και η νίκη, νίκη προσωπική. Με τι απλά μέσα, με τι έντονα ρυθμικά σχήματα και τονισμούς, με τι «ήχο μαχητή» εκφράζει ο Μπετόβεν το δράμα τούτο, που τόσο θυμίζει, στην τελική χαρά της νίκης, τον «Φιντέλιό» του!

Και στη Συμφωνία αυτή, όπως και στην «Ηρωική», πριν από το μεγάλο ξέσπασμα της χαράς μια «ατμόσφαιρα» γεμάτη ξέσπασμα της χαράς μια «ατμόσφαιρα» γεμάτη μυστήριο (στο Σκέρτσο), μια «επανάληψη», θάλεγε κανείς, των σκοτεινών δυνάμεων της μοίρας - της δολιότητας, του μίσους και όλων εκείνων, που βασανίζουν και μαραίνουν τη ζωή μας, μη αφήνοντας την ψυχή να χαρεί όσα η Δημιουργία χαρίζει στον άνθρωπο.

Είναι αδύνατο να μη νιώσει ο ακροατής –ακόμα και ο πιο αμύητος– μια ξεχωριστή συγκίνηση, ένα δέος στο μέρος αυτό της Συμφωνίας, όπου συντελείται «κατ’ ουσίαν» η μετάβαση από τα σκότη στο φως. Με την απότομη είσοδο του Φινάλε λαμπερές αχτίδες του φωτός της νίκης σκορπίζουν τα σκοτάδια. «Ναό του Ήλιου» αποκαλεί ο Μπερλιόζ το Φινάλε τούτο. Και είναι, πράγματι, ναός του ήλιου. Γιατί μόνο σ’ έναν τέτοιο χώρο νιώθει κανείς το θρίαμβο αυτών που ονομάζονται πνεύμα και θέληση, θρίαμβο, που χαρίζει τη ζωοδότρα χαρά.

Και είναι βέβαια αλήθεια, ότι στο τελευταίο τούτο μέρος της Συμφωνίας του ο Μπετόβεν επαναλαμβάνει –σαν ανάμνηση– «σκιές» από τα περασμένα. Αλλά στο θρίαμβο αυτό της νίκης δεν μπορούν να ζήσουν πια «σκιές» και δισταγμοί και τρεμουλιάσματα της ψυχής.

Το ξέσπασμα της χαράς εδώ είναι ξέσπασμα λυτρωμού από τον πόνο, από τις μικρότητες, από τη βία και από όλα τα άλλα τα χαμηλά και φθοροποιά που η δυνατή ψυχή μπόρεσε να τα ξεπεράσει. Είναι ένα παρήγορο κ’ ελπιδοφόρο κήρυγμα τούτο, ή, ορθότερα, ένα ολοζώντανο παράδειγμα ανθρώπου –του Μπετόβεν– που η ζωή του έγινε Σύμβολο.

Σύμβολο Νίκης και Χαράς. Αυτή η Νίκη, που οδηγεί στη Χαρά, υπάρχει σ’ ολόκληρο, θα μπορούσε να πει κανείς, το έργο του Μπετόβεν. Γιατί είναι «στοιχείο» της ζωής του. Είναι ο αγώνας και η πίστη του. Είναι το χαρούμενο τραγούδι που το γέννησε ο πόνος. Αυτό είναι νίκη! Και για τούτο ίσως η χαρά είναι κάτι βαθύτερο απ’ τον πόνο.

Στην Εβδόμη Συμφωνία του (σε λα μείζ., έργο 92), το ξέσπασμα της χαράς, στο Αλλέγκρο κον μπρίο (τελευταίο μέρος του έργου), έχει ένα τέτοιο περιεχόμενο, που δίκαια να μπορεί κανείς να πει εδώ: η χαρά για τη χαρά! Τούτο δε σημαίνει ότι λείπει η πνευματική και οργανική σύνδεση του μέρους αυτού με τα άλλα τρία, που προηγούνται. Άλλωστε η στιβαρή ραχοκοκκαλιά, που συνδέει τα μέρη της Συμφωνίας αυτής, είναι ο παντοδύναμος Ρυθμός, που αποτελεί εδώ το κύριο εκφραστικό στοιχείο ή, ορθότερα, την κινητήρια δύναμη του όλου. Πάνω σ’ αυτόν (το ρυθμό) οι μελωδίες και οι αρμονίες, πάνω σ’ αυτόν οι εκφραστικοί τονισμοί, πάνω σ’ αυτόν τα συναισθήματα πόνου, μελαγχολίας, λύπης, τα «νοσταλγικά ποιήματα» και η ακάθεκτη ορμή. Πάνω σ’ αυτόν, τέλος, το απολλώνιο και το διονυσιακό πνεύμα, η αρχή, η μέση και το τέλος της Εβδόμης.

«Αποθέωση του Χορού» την ονόμασε ο Βάγκνερ. Και τούτο, γιατί ο ρυθμός είναι η βασική δύναμη των χορευτικών κινήσεων κ' εκφράσεων. Αποθέωση του Ρυθμού, θα μπορούσε ίσως να λεχθεί, καλύτερα. Και ακόμα: αποθέωση του αρχαίου ελληνικού πνεύματος. Γιατί ο ρυθμός, όπως φανερώνει την παντοδυναμία του εδώ, ως στοιχείο ισορροπίας, συμμετρίας, δομής, αλλά και αντιθέσεων, πάθους και εκφραστικών μαϊάνδρων, και ακόμα, η απλότητα και ευγένεια της μελωδικής γραμμής, ο ενθουσιασμός, η έκσταση, το ήθος, μιλούνε για ρίζες που δέχτηκαν πολύτιμους χυμούς απ' το αρχαίο πνεύμα. Έτσι, με την τέχνη του δυτικού μουσικού πολιτισμού του 18ου-19ου μ.Χ. αιώνα, και ειδικότερα, με τη μπετοβενική τέχνη, δεχόμαστε απόηχους από τον ευρύτατο χώρο της Ανατολής, που τη σοφία της την αφομοίωσε η αρχαία Ελλάδα, προσφέροντας τη λάμψη του αιώνιου πνεύματός της, και του κάλλους, στον κόσμο όλον.

Αν τα ρυθμικά - εκφραστικά στοιχεία της Συμφωνίας αυτής χαρίζουν μια τέτοια εντύπωση, όπως πιο έντονα νιώθει κανείς την «παρουσία» του αρχαίου πνεύματος στο β' (Αλλεγκρέττο) και το δ' (Αλλέγκρο κον μπρίο) μέρος του έργου· το Αλλεγκρέττο, με τον ελεγειακό του χαρακτήρα, τη μελαγχολική διάθεση και την ευγενικιά του γαλήνη, το Αλλέγκρο κον μπρίο, με το όργιο του ρυθμού, τους τονισμούς, την αχαλίνωτη άνοδο του πάθους, τον διονυσιασμό του, την έκσταση!

Αληθινά το «φινάλε» τούτο είναι «η χαρά για τη χαρά. Η χαρά σε κορύφωνα, που δεν αναφέρεται ούτε σε θεούς, ούτε σε δαίμονες, αλλά στον άνθρωπο. Χαρά, απ' τα βάθη του ανθρώπινου συναισθήματος, άγρια, αυθόρμητη, χαρά, που μπορούμε να τη χαρακτηρίσουμε με δυο λέξεις: ανθρώπινη mania. Μια τέτοια εκδήλωση του ανθρώπου δεν μπορεί να τη φανταστεί κανείς έξω από το χώρο και το περιβάλλον που της αρμόζει: τη Φύση. Το όργιο της χαράς ενώνεται με το όργιο των χρωμάτων· και το πρώτο, παίρνει πρωτότυπες δυνάμεις απ' το δεύτερο. **Μόνο στην ελεύθερη Φύση, την αδιάφθαρτη (όπως την ονόμαζε ο Μπετόβεν), μπορεί ο άνθρωπος να νιώσει τη μέθη μιας τέτοιας χαράς.**

Μέθη χαράς υπάρχει και στο τελευταίο μέρος της Ενάτης Συμφωνίας (σε ρε ελ., έργο 125) του Μπετόβεν. Αλλά διαφορετικές οι «πηγές» της εδώ. Ποιες είναι αυτές; Είναι η ανακάλυψη του δρόμου που οδηγεί προς την εκπλήρωση υψηλών ιδανικών. Και η ανακάλυψη αυτή ισοδυναμεί με θεία αποκάλυψη που συντελείται στο

είναι του ανθρώπου, όταν κατορθώσει αυτός ν' απαλλαγεί από τις ύπουλες δυνάμεις, που δεσμεύουν την ελευθερία του και ενισχύουν ανάξιες για την αξιοπρέπειά του σκέψεις και πάθη. Είναι η Αγάπη, που εξαφανίζει το φόβο και την αγωνία και το μίσος και λυτρώνει την ψυχή από την υποδούλωσή της στα κοινά και χαμηλά της ζωής. Είναι η αδελφοσύνη των ανθρώπων και το σφιχταγκάλιασμά τους κάτω απ' το φως της Αγάπης και το Παγκόσμιο φιλί. Είναι η αποκάλυψη της Θεότητας με τη συνδρομή της καλοσύνης.

Όπως η μουσική δεν αποκαλύπτει το βάθος και την ομορφιά της παρά σ' όποιον διαθέτει μέσα του τον κατάλληλο «δέκτη» για την αποκάλυψη αυτή, **έτσι και το φως του Θεού δεν αποκαλύπτεται παρά σ' όποιον έχει νικήσει και έχει απαλλαγεί από εκείνα που του έπνιγαν, ότι πολυτιμότερο και τιμιότερο έχει να ζητήσει κανείς στη ζωή του: την Αγάπη, την Ελευθερία, τη Χαρά!**

Τα τρία πρώτα μέρη της Ενάτης εκφράζουν τον πολυσύνθετο και πολύπλευρο αγώνα του ανθρώπου για λυτρωμό, για το ποθητό φτάσιμο στις σφαίρες εκείνες, που τις λούζουν τα υψηλά ιδανικά, τα υψηλά αισθήματα, οι υψηλές Εντολές.

Δεν έχει σημασία, αν ο αγώνας αυτός δεν εκδηλώνεται πάντα με ενέργεια. Και οι αναπολήσεις και οι ονειροπολήσεις και οι νοσταλγικές στιγμές, όπως ακόμα και η εύγλωττη σιωπή έχουν το στοιχείο της εσωτερικής ορμής και του πάθους, που μετατρέπεται κι αυτό σε «ενέργεια», όταν η ψυχή ποθεί και τείνει προς τη λάμψη του υψηλού, του αγνού και του ωραίου.

Πώς έφτασε ο Μπετόβεν, για να εκφράσει τις σκέψεις και τα συναισθήματα αυτά και, ειδικότερα, να «συγκεντρώσει» στην Ενάτη του τα όσα εννοούσε γράφοντας κάποτε στη κόμησσα Erdödy «από τους πόνους χαρά»;

Η Ενάτη δε «γεννήθηκε» σε ένα μικρό χρονικό διάστημα. Κατά το Φεβρουάριο του 1824 τέλειωσε το έργο του, ο ποιητής των ήχων. Αλλά ήδη απ' το 1807 είχε στο νου του να γράψει μια συμφωνία, με χορωδία στο τελευταίο της μέρος. Και ακόμα: απ' το 1793 ο νεαρός, τότε, μουσικός ένιωσε την ανάγκη να μελοποιήσει την ωδή «Στη Χαρά», του Σίλλερ.

Σε αρκετά έργα του υπάρχουν μελωδικά σπιθοβολήματα που θυμίζουν την Ενάτη. Όπως π.χ. στη Δεύτερή του Συμφωνία (1802), στο τραγούδι του “Kleine Blumen” (1810) και κυρίως στη Φαντασία του, για πιάνο, ορχήστρα και χορωδία (1808, έργο 80), που δίκαια μπορεί να τη θεωρήσει κανείς ως «προανάκρουσμα» της Ενάτης.

Δώδεκα ολόκληρα χρόνια χωρίζουν την Ογδόη του Συμφωνία απ' την Ενάτη. Και μέσα στο χρονικό αυτό διάστημα έγραψε: τις Σονάτες για πιάνο και βιολοντσέλλο, έργο 102, τις Σονάτες για πιάνο έργα 106, 109, 110 και 111 και, δίπλα, σχεδόν, στην Ενάτη, τη «Μίσσα Σολέμνις» (1824, έργο 123)· επίσης, επέφερε ορισμένες μεταβολές στη μοναδική όπερά του «Λεονώρα» («Φιλτέλιο»). Σ' όλα αυτά τα χρόνια ζούσαν βαθιά μέσα του όλα τα ακριβά σε σκέψεις και ορμή και ιδέες και ανθρωπιά που συντέλεσαν στη γέννηση του πνευματικού τούτου μεγαλουργήματος όλων των αιώνων. Μεγαλουργήματος, έξω από τόπο και χρόνο, όπως άλλωστε είναι και όλη η άλλη μουσική του Μπετόβεν.

Το «από τους πόνους χαρά», που τον συνόδευε στη ζωή του (γιατί ψυχικοί και σωματικοί πόνοι δεν έπαψαν ποτέ να τον βασανίζουν), έγινε στην Ενάτη η έκφραση του «πιστεύω» του αυτού.

Και κατά τον πιο συγκεκριμένο τρόπο! Γιατί στο τελευταίο μέρος της Συμφωνίας –το Ευαγγέλιο τούτο της Παγκόσμιας Χαράς– υπάρχει η μορφή του. Είναι εκεί, όπου ο άνθρωπος βρίσκεται στη βαριά μοναξιά του, μακριά απ' τη θερμή ανθρώπινη φροντίδα και τρυφερότητα, μακριά απ' την κοινωνία των ανθρώπων.

Αν στους στίχους της ωδής του Σίλλερ ο Μπετόβεν βρήκε κατάλληλο κείμενο έμμετρου λόγου για τη μουσική του, στο μέρος του ποιήματος τούτου, που αναφέρεται σ' εκείνον, ο οποίος νιώθει και είναι μόνος, βρήκε τον ίδιο του τον εαυτό. Αλλά από το δάκρυ της παγερής μοναξιάς ορμά στο στρόβιλο του ενθουσιασμού. Δεν είναι όμως ένας συνηθισμένος ενθουσιασμός αυτός, ένα ξέσπασμα χαράς για μεγάλες και γενναίες πράξεις («Ηρωική»), για μια νίκη στη μοίρα μας («Πέμπτη»), δεν είναι ένα αυθόρμητο συναίσθημα, που σε μια στιγμή μέθης ξεπηδά από μέσα μας («Εβδόμη»).

Είναι όλα αυτά μαζί και κάτι άλλο, πιο βαθύ, πιο ισχυρό και μόνιμο. Κάτι, που ενώνει το έναστρο στερέωμα με τη γη. Κάτι που ενώνει τους ανθρώπους κάτω απ' το Παγκόσμιο φιλί, κάτω απ' τα φτερά της Αγάπης. Κάτι, που αποκαλύπτει την ύπαρξη του Θεού μέσα μας.

Πόσοι νιώθουν, πόσοι σκέφτονται τον Ήλιο της Δικαιοσύνης, που κατοικεί εντός μας; Η συνείδηση, ότι καμιά απόσταση δε μας χωρίζει απ' το Θεό, η συνείδηση, ότι όλοι οι άνθρωποι είναι αδέρφια κάτω απ' το φιλί της Αγάπης, η συνείδηση, ότι υπάρχει μια Υπέρτατη Δύναμη, μέσα σε λάμψη Αγαθότητας, η συνείδηση, ότι ο άνθρωπος είναι ελεύθερος και ότι ο Θεός της

Αγάπης δεν αναγκάζει, αλλά φωτίζει, είναι τα υψηλά εκείνα, που χαρίζουν την «ουσία» της Χαράς. Την «ουσία» αυτού που λέγεται Ελευθερία!

Γιατί Χαρά κ' Ελευθερία γίνονται πια, στην υπέρτατη κορφή της Ανθρωπιάς, και της Αγάπης, έννοιες ταυτόσημες. Η μια δε νοείται δίχως την άλλη.

Στο τελευταίο αυτό μέρος της Ενάτης, πριν από την «είσοδο» στο Ιερό της Χαράς (που συντελείται με την είσοδο των ανθρώπων φωνών), ο Μπετόβεν επαναλαμβάνει σε λίγες γραμμές τα τρία προηγούμενα μέρη της Συμφωνίας, σαν υπόμνηση των ψυχικών και ψυχολογικών καταστάσεων που προηγήθηκαν. Αλλά και σαν ύστατη προσπάθεια για την εξεύρεση κάποιου δρόμου προς φωτεινότερες περιοχές.

Με μια απαγγελτική μουσική φράση και μια μελωδία, που έχει το χαρακτήρα της αιώνιας λαϊκής ψυχής, πραγματοποιείται, εντελώς φυσιολογικά κι αβίαστα, σαν αναπόφευκτη πια ανάγκη, η ένωση ενόργανης και φωνητικής μουσικής σ' ένα αδιάσπαστο όλο, χωρίς όμως με τούτο να χάνουν την αυτοτέλειά τους ούτε η συμφωνική, ούτε η χορωδιακή μουσική. Είναι ένα θαύμα τούτο που οφείλεται στην ασύλληπτη δύναμη της Μεγαλοφυΐας και, σ' επέκταση, στο μέγα πάθος του Μπετόβεν να κηρύξει στην ανθρωπότητα το «πιστεύω» του: **«από τους πόνους στη χαρά»**, προσφέροντας ως παράδειγμα (απ' τα ειλικρινέστερα στη ζωή) τον ίδιο του τον εαυτό.

Οι σίχοι του Σίλλερ βοηθούσαν την ανάπτυξη των σκέψεων και των ιδεών του συνθέτη (γι' αυτό άλλωστε και τους διάλεξε για το φωνητικό μέρος της Συμφωνίας του), αλλά γρήγορα ο ήχος ο μουσικός κέρδισε την πρωτοπορία. Είναι στη φύση της Τέχνης αυτής –της Μουσικής– να κερδίζει με το μέρος της τον ακροατή, αυτή πρώτη, πάν' απ' όλες τις άλλες αδελφές Τέχνες, καθώς απευθύνεται άμεσα στο συναίσθημα με τους «πυρήνες» της τής χαράς και με την απολυτρωτική της επενέργεια, στην ψυχή και στην υπόστασή μας, τη συνειδητή και την υποσυνείδητη.

Πράγματι, η μουσική είναι η κατ' εξοχήν, όπως αναφέρθηκε ήδη, τέχνη της χαράς και του «υποσυνείδητου». Η Ενάτη βεβαιώνει του λόγου το ασφαλές. Επί δεκαετίες ολόκληρες «ζούσε» στο υποσυνείδητο του Μπετόβεν με τους ρυθμούς και τα θέματά της.

Και οι πρώτες λάμπεις της σχηματίζουν, με το πέρασμα του χρόνου, ένα τόξο, αδιάλειπτο, που ενώνει, στη διαδρομή του, τα

συναισθήματα χαράς της «Ηρωικής», της Πέμπτης, της Εβδόμης, με κατάληξη και στεφάνωμα τη χαρά της Ενάτης. Στην τελευταία αυτή υπάρχει πια κ' η υπεργνήνη χαρά των ουράνιων ανατάσεων, της υπερκόσμιας δοξολογίας, που φτάνει ως τη χαρά της Μεγάλης Εντολής· του «αγαπάτε αλλήλους» (Ιωάννου, ιε', 12).

Δεν είναι βέβαια οι μπετοβενικές Συμφωνίες με περιττό αριθμό, που τελειώνουν με την έκφραση χαράς. Όπως αναφέρθηκε, όλα τα τελευταία μέρη Συμφωνιών, Κοντσέρτων κ.λπ. έχουν χαρούμενο, ζωηρό περιεχόμενο. Εξαίρεση, επομένως, του κανόνα δεν κάνουν κ' οι άλλες Συμφωνίες του Μπετόβεν, με άρτιο αριθμό (2α, 4η, 6η, 8η).

Ειδικότερα, το τελευταίο μέρος της Έκτης («Ποιμενικής») είναι μια βαθιά, στην ειλικρίνεια και απλότητά της, ευχαριστία προς τον Πλάστη, ένας πηγαίος ύμνος προς τη Μητέρα-Φύση, που φωτίζει την ψυχή με το ακριβό συναίσθημα της χαράς. Και πρέπει να προσθέσουμε εδώ ότι χαρούμενο τέλος έχουν και οι Σονάτες του για διάφορα όργανα, και ιδιαίτερα οι Σονάτες του για πιάνο, που αντιπροσωπεύουν μιαν απ' τις πιο δυνατές δημιουργίες του στο όλο του έργο.

Ίσως-ίσως μάλιστα θα έπρεπε να μνημονεύονται αυτές ως συνθέσεις «πρώτες μεταξύ ίσων». Το όνομα του Μπετόβεν το γνωρίζουν και όσοι αγνοούν ολότελα το έργο του. Και το προφέρουν όλοι, συνειδητά ή όχι, σαν κάτι το μεγάλο και δυνατό. Τούτο δεν είναι τυχαίο. Γιατί μπορούμε να πούμε για το δημιουργό αυτόν: «Ανέβης εις ύψος, ηχμαλώτευσας αιχμαλωσίαν» (Δαβίδ, Ψαλμός ΞΗ', 19).

Απ' την αλήθεια του μουσικού ήχου και το χαρακτήρα του δεν μπόρεσε ν' απομακρυνθεί κανείς ποτέ. Η επιστήμη ανέλυσε πολλά αναφορικά μ' αυτόν. Αλλά δεν μπόρεσε να βρει το γιατί και το πως **μετριάξει η μουσική τον πόνο κ' ενισχύει τη χαρά**. Δεν μπόρεσε να βρει το μυστικό του ψυχικού-συναισθηματικού βιώματος και της απολυτρωτικής επενέργειας.

Ευτυχώς.

Γιατί αν δεν υπήρχαν τα ασύλληπτα αυτά, δεν θα υπήρχε η γοητεία, η έκσταση, τ' όνειρο, η χαρά.

(«**Νέα Εστία**», 1981, σελ. 110-117)

Ύμνοι στη γυναίκα

Όταν σ' εγέννα η μάνα σου, ο ήλιος εκατέβη,
και σου'δωσε την ομορφιά και πάλι μετανέβη.

Όταν σ' εγέννα η μάνα σου, όλα τα δέντρ' ανθούσαν,
και τα πουλάκια στις φωλιές, κι εκείνα κελαϊδούσαν.

Τρεις είναι οι χάρες της ζωής στην πιο καλή της ώρα:
η ανατολή, η πρωτομαγιά και το χαμόγελό σου.

Βασίλη Ρώτα («Βραδυνό τραγούδι», σελ. 31)

Όμορφη απούσαι μάθια μου, κι ο ήλιος σου ζηλεύει
κι όντε γυρίσει και σε δει, πάει και βασιλεύγει.

Κρητική μαντινάδα

Γυναίκες αγγελόμορφες, αστέρια και λουλούδια,
για σας μονάχα βγαίνουμε όλα μου τα τραγούδια.

Ιωάννη Πολέμη («Χειμωνανθοί», Φύλλα)

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΡΙΣΝΑΜΟΥΡΤΙ

Για την ανατροφή των παιδιών

Όσο τα παιδιά είναι μικρά, πρέπει να τα προφυλάσσουμε από τη φωτιά και άλλους παρόμοιους κινδύνους. Δεν μπορείτε όμως να τους υπαγορεύσετε κατά ποιο τρόπο θα πρέπει να σκέπτονται και να αισθάνονται.

Συνήθως συμβαίνει οι γονείς να έχουν ένα ιδιαίτερο είδος πνευματικής αντίληψης, το οποίο επιβάλλουν στα παιδιά τους· και απαιτούνται πολλά χρόνια για το καημένο το παιδί, για να ελευθερωθεί από αυτό. Η συμβουλή επομένως προς τους γονείς είναι ως εξής:

Ελευθερωθείτε οι ίδιοι από κάθε περιορισμό. Να είσθε σε πλήρη επαφή με τη ζωή, την αγάπη και τη σκέψη. Τότε θα δημιουργήσετε μία νέα κατανόηση και επομένως ένα νέο κόσμο. Είναι ένα πρόβλημα ατομικό· λύσατέ το για λογαριασμό σας και τότε οτιδήποτε δημιουργείτε θα φέρει τη σφραγίδα του αιώνιου.

Για τη συμπεριφορά ενός φιλοσοφημένου ανθρώπου

Μην αντιπαθείτε εκείνους που κάνουν πράγματα καταφρονητέα· προσέχετε εσείς ο ίδιος να μη κάνετε κάτι καταφρονητέο. Επιθυμούμε διαρκώς να διορθώσουμε τους ανθρώπους, να τους μεταβάλλουμε, να τους προσελκύσουμε στον ιδικό μας τρόπο του σκέπτεσθαι. Από αυτό προέρχονται καταφρόνηση και υπεροχή, που δεν είναι παρά όμοιαι προς τη συμπάθεια και την αντιπάθεια. Εάν σεις ο ίδιο είσθε αδιάφορος, θα είσθε καθαρά δράση, δηλαδή δεν θα έχετε συναίσθηση της ασχήμιας των άλλων ανθρώπων, ούτε της αυτοεκφράσεώς των.

(Επιλογή από Γ. ΣΙΒΡΗ)

Ο Άλμπερτ Σβάιτσερ και η ΗΘΙΚΗ ΖΩΗ

Τη νύκτα της 4ης Σεπτεμβρίου 1965 πέθανε σε ηλικία 91 ετών ο μεγάλος ανθρωπιστής Άλμπερτ Σβάιτσερ, ο οποίος –καθηγητής του πανεπιστημίου του Στρασβούργου, κάτοχος τεσσάρων διδακτορικών διπλωμάτων, μουσικός, θεολόγος, φιλόσοφος, βραβείο Νόμπελ –είχε εγκαταλείψει την Ευρώπη και γενικότερα το λευκό πολιτισμό, για ν' αφιερώσει τη ζωή του ως το θάνατο στην υπηρεσία των μαύρων ασθενών της Αφρικής, ιδρύοντας ένα πρωτότυπο νοσοκομείο στο Λαμπαρενέ, κοντά στον Ισημερινό, κοντά στη ζούγκλα του Μεγάλου Παρθένου Δάσους.

Σ' όλο τον κόσμο πένθησαν την απώλεια. «Με το θάνατο του Άλμπερτ Σβάιτσερ –ανέφερε ανακοίνωση του Λευκού Οίκου– ο κόσμος απώλεσε μία πραγματική διεθνή προσωπικότητα, η οποία

επί μία και πλέον πεντηκονταετία μας edίδαξε δια της ζωής της και της εργασίας της ότι **όλοι οι άνθρωποι, ανεξαρτήτως φυλής, είναι αδελφοί και τέκνα του Θεού**».

Η Βασίλισσα Ελισάβετ απηύθυνε μήνυμα συμπάθειας προς τη θυγατέρα του Σβάιτσερ δια του οποίου τονίζει ότι «ο ανθρωπισμός του εκλιπόντως θα εμπνέει τη γενεά μας ως και τας μελλοντικές γενεάς».

Ο τότε πρόεδρος Ντε Γκωλ και η γαλλική Κυβέρνηση, απέστειλαν συλλυπητήριο μήνυμα τονίζοντας ότι ο εκλιπών «είναι άξιος της λαϊκής ευγνωμοσύνης, διότι κατεπολέμησε τις ασθένειες και άλλα δεινά των συνανθρώπων του με σπάνια δραστηριότητα και πίστη».

Ο τότε καγκελλάριος Έρχαρτ της Δυτικής Γερμανίας edήλωσε ότι ο Άλμπερτ Σβάιτσερ «απετέλεσε παράδειγμα δι' όλους εκείνους οι οποίοι εργάζονται με σκοπό να βοηθήσουν τα εν αναπτύξει χώρας».

Ο τότε καγκελλάριος Άντενάουερ edήλωσε ότι «ο Σβάιτσερ υπήρξε ακτίς φωτός εν μέσω σκότους και ότι ενώ η εποχή μας είναι πλήρης εχθρότητος και μίσους, ο εκλιπών απετέλεσε το φως της αγάπης».

Απεκλήθη άγιος. Δεν ήταν υπερβολή. Έδωσε όλη τη ζωή του στον πλησίον. Το κήρυγμά του ήταν ένα: **Η ηθική ζωή**, διαποτισμένη από την αγάπη, από τη θυσία.

«Για μένα –έλεγε– η ηθική δεν είναι τίποτε άλλο παρά ο σεβασμός προς τη ζωή. Ο σεβασμός γι' αυτή μου παρέχει τη θεμελιώδη αρχή μου περί της ηθικής, και συγκεκριμένα ότι το Καλό συνίσταται εις τη διατήρηση, υποστήριξη και υπερτίμηση της ζωής και ότι το να καταστρέψεις, να βλάπτεις ή να εμποδίζεις τη ζωή είναι το Κακό.

Η ιδέα ότι οι άνθρωποι θα μπορούσαν να ευνοηθούν κάποτε με το να καταστούν ελεύθεροι από τις ευθύνες της αυτοθυσίας ως άνθρωποι προς ανθρώπους είναι τελείως ξένη προς την ηθική του σεβασμού για τη ζωή. Η τελευταία αυτή απαιτεί όπως κατά τον ένα ή άλλον τρόπον θα πρέπει όλοι μας να ζούμε ως άνθρωποι για τους ανθρώπους. Συνεπώς, ερεύνα και φρόντισε να ιδείς εάν υπάρχει κάποιο μέρος, για να τοποθετήσεις την ανθρωπιά σου».

Και έλεγε ακόμη: «Όποιος παραδέχεται πως η ιδέα της αγάπης είναι η ακτίνα του πνευματικού φωτός που μας έρχεται από το υπερέραν, εκείνος παύει να απαιτεί από τη θρησκεία να του προ-

σφέρει την πλήρη γνώση του υπερφυσικού. Και τότε ασχολείται με τα μεγάλα προβλήματα: «Τι είναι κακό στον κόσμο; Πώς η θέληση για την αγάπη δεν είναι ένα και το αυτό πράγμα; Ποια είναι η αλληλοεξάρτηση πνευματικής και υλικής ζωής; Και πώς συμβαίνει, ενώ η ζωή μας είναι περαστική, νάναι και αιώνια;»

Εργαζόταν με αισιοδοξία. «Εκείνος –έλεγε– που εργάζεται για την προσωπική του τελειοποίηση, δεν κινδυνεύει να δει την εξαφάνιση των ιδανικών του. Νοιώθει να πραγματοποιείται μέσα του η δύναμη αυτών των ιδεών-δυνάμεων του αληθινού και του καλού. Εάν τα αποτελέσματα της δράσης, που ήθελε να εκδηλώσει εξωτερικά είναι ανεπαρκή, κατά τη γνώμη του, τότε δεν αγνοεί πια, ότι η δράση του είναι ανάλογη με το βαθμό της εσωτερικής του τελειοποίησης, με τη διαφορά μόνον ότι το αποτέλεσμα δεν προέκυψε ή δεν εκδηλώθηκε ακόμη. Η δύναμη όταν υπάρχει ενεργεί. Καμία ακτίνα του ήλιου δεν χάνεται, η πρασινάδα όμως που ζωντανεύει χρειάζεται καιρό για να φυτρώσει και δεν είναι πάντα γραμμένο από τη μοίρα να δει ο σπορέας το θερισμό. Κάθε γόνιμη δράση είναι έργο πίστης».

ΑΙΣΘΗΣΗ ΣΤΟ ΦΥΤΙΚΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ;

Ο ΚΑΚΤΟΣ ΚΑΙ Η ΓΙΑΓΙΑ

Της Γεωργίας Ταρσούλη

Στο δρόμο μας, δύο-τρία σπίτια παραπάνω από το δικό μας, βρίσκεται μια μικρή, μονόροφη βιλίτσα, με το περιβολάκι της γύρω-γύρω, φυτεμένο με όλα τα φυτά και τα λουλούδια που συνηθίζονταν στο Παλιό Φάληρο προτού έρθει η «ανοικοδόμηση» και το καταστρέψει: Μια μουκεμβίλια με σκούρα βυσσινιά λουλούδια στόλιζε το ένα μέρος του φράχτη, μια γιασεμιά το άλλο, και επάνω της ακουμπούσε μια φουντωτή λουίζα με τα λεπτά, ευωδιαστά φυλλαράκια της. Χάμω στις βραγιές, ανάλογα με την εποχή, άνθιζαν βιόλες και μοσχομπίζελα, ζιννιά και κατηφέδες, κι ως αργά το φθινόπωρο, χρυσάνθεμα, χλωμά κίτρινα, χρυσαφιά, ή δίχρωμα ασημιά και κοκκινωπά.

Το σπίτι είχε μπροστά μια μικρή ταράτσα, –μάλλον ένα μεγάλο πλατύσκαλο θα μπορούσε κανείς να τ' ονομάσει–, γιατί δεν είχε πεζούλι γύρω-γύρω και γιατί χωρούσε ίσα ίσα τρεις με τέσσερις πολυθρόνες. Τέσσερα χαμηλά σκαλοπάτια ανέβαζαν σ' αυτήν την ταράτσα και απ' εκεί προχωρούσε κανείς κατευθείαν στη τζαμωτή πόρτα και στο εσωτερικό του σπιτιού.

Μόλις έμπαινε το καλοκαίρι κι' έφτανε ο καιρός έβγαζαν μόνιμα στο ταρατσάκι μια ψάθινη πολυθρόνα και εκεί, όποτε σχεδόν περνούσα, έβλεπα εγκαταστημένη μια γριά γιαγιά, στον τύπο της γριάς γιαγιάς, όπως τον έχουμε συνηθίσει από τις παλιές ιστορίες, με τ' άσπρα της μαλλάκια χωρισμένα σε χωρίστρα, το μαύρο της κλειστό φόρεμα, τα πόδια της ακουμπισμένα σ' ένα σκαμνάκι και τα χέρια της σταυρωμένα στην ποδιά της. Ποτέ μου δεν την είδα ούτε να πλέκει, ούτε να διαβάζει, παρά καθόταν φρόνιμα, κοιτάζοντας μπροστά της με λίγο γυρτό το κεφάλι, και όποτε περνούσα και την χαιρετούσα, την έβλεπα να χαμογελάει ελαφρά, αλλά δεν ξέρω αν χαμογελούσε σε μένα ή στις αναμνήσεις της, γιατί η ματιά της ήταν πάντα γυρισμένη μακριά.

Εδώ και μερικά χρόνια, στη γωνιά που σχημάτιζαν τα σκαλοπάτια με το ταρατσάκι, φύτεψαν ένα κάκτο. Ήταν ένας ασυνήθιστος κάκτος, από εκείνους που βλέπουμε σε κάτι καουμπούστικες ταινίες που διαδραματίζονται στην έρημο και που οι Μεξικανοί τους λένε σαγκουάρο. Έχει ένα στρογγυλό κορμό, αγκαθωτό και ολόισιο και δεξιά και αριστερά του πετάγονται κάθε τόσο από ένα ζευγάρι μπράτσα, το ίδιο αγκαθωτά και στρογγυλά, που σπάζουν σε γωνία και τον κάνουν να θυμίζει κάτι παλιές κρεμάστρες των δημοσίων γραφείων.

Μέσα σ' ένα απίστευτα σύντομο διάστημα ο κάκτος θέριεψε και μεγάλωσε κ' έφρασε σχεδόν ως τη σκεπή του σπιτιού, κι όσο μεγάλωνε, τόσο πιο ξένος έμοιαζε και πιο ασυμβίβαστος με το ήμερο, νοικοκυρεμένο περιβολάκι, έτσι καθώς υψωνόταν στεγνός και αυστηρός, με τα γυμνά του μπράτσα τεντωμένα προς τον ουρανό, σαν μια επίκληση ή μια διαμαρτυρία. Γύρω του οι εποχές άλλαζαν, ο κήπος λουλούδιζε, κιτρινίζε, ξεραινόταν ολότελα, μα ο κάκτος έμενε πάντα ίδιος, χειμώνα, καλοκαίρι, και μόνο κάθε άνοιξη πετούσε στην κορφή του από ένα ζευγάρι αγκαθωτά μπράτσα, λίγο πιο χλωρά από τ' άλλα. Και μόλις άνοιγε ο καιρός, σηνόταν λίπο παραπέρα στο ταρατσάκι, η πολυθρόνα της γιαγιάς, που η ίδια κι αυτή πάντα κι απαράλλαχτη, –όπως μου φαινόταν

τουλάχιστον—, περνούσε τ' απογεύματά της καθισμένη στη γωνία της, με τα χέρια σταυρωμένα στην ποδιά της και τη ματιά της σπηλωμένη στα περασμένα.

Φέτος, στην αρχή του καλοκαιριού, έτυχε ένα βράδυ να γυρίσω αργά, και καθώς κατέβαινα το δρόμο μας, είδα ασυνήθιστη φωτοχυσία στο σπίτι του γείτονά μας. Οι πόρτες, τα παράθυρα ήταν ανοιχτά, ανοιχτή και η εξώπορτα και στην κολώνα της ήταν κολλημένο ένα νεκρώσιμο: «Την λατρευτήν μας μητέρα και μάμμην... ετών 96...».

Ωστε λοιπόν τόσο μεγάλη ήταν η γιαγιά, σχεδόν εκατό χρόνων! Γι' αυτό κ' έδειχνε τόσο γριά από τότε που τη γνώριζα! Και τώρα είχε πεθάνει και δεν θα την ξανάβλεπα πια ποτέ στην πολυθρόνα της, στο ταρατσάκι!

Μα εκεί που τα συλλογιζόμουν αυτά, ένα αλλόκοτο θέαμα τράβηξε την προσοχή μου: Ο κάκτος είχε ανθίσει! Για πρώτη φορά μέσα σε τόσα χρόνια ο κάκτος είχε ανθίσει! Καθένα από τα γυμνά, αγκαθωρά μπράτσα του, ήταν σκεπασμένα με πέντε, εφτά, δέκα λουλούδια κάτασπρα, όμοια με κούπες από θαμπό γυαλί, όλες στημένες στη σειρά, με ελαφρά κυρτά προς τα έξω τα στρογγυλά τους πέταλα, με το χρυσαφί στημόνι τους ολόρθο. Έτσι, όπως το φως από τα τόσα αναμμένα ηλεκτρικά έπεφτε επάνω τους, άστραφταν σαν ένας κρυστάλλινος πολυέλαιος, και μια λεπτότατη, ανεπαίσθητη ευωδιά σκορπιζόταν γύρω τους!

Ήταν κάτι το θαυμάσιο που θα σε γοήτευε με την ομορφιά του σ' οποιαδήποτε στιγμή, μα τώρα, σε τούτην ακριβώς την περίπτωση, φαινόταν πραγματικά απίστευτο! Για ν' αποχαιρετήσει τη γιαγιά, ο κάκτος άστραψε μονομιάς μέσα σε μια νύχτα σ' όλη την εκθαμβωτική του άνθηση, μια άνθηση που δεν κρατάει ούτε ένα μερόνυχτο και που δεν παρουσιάζεται παρά ίσως μια μοναχά φορά στη ζωή ενός τέτοιου φυτού!

Την άλλη μέρα έγινε το ξόδι, κι όταν το βράδυ κατέβαινα το δρόμο, το σπίτι είχε ξαναπάρει τη συνηθισμένη του όψη, με κλειστά τα παραθυρόφυλλα, με το φως να θαμποφέγγει από μέσα. Και μπρος στο σπίτι στεκόταν ο κάκτος, μα τίποτε πια δεν θύμιζε τη χτεσινή του δόξα. Τα μόνα απομεινάρια ήταν κάτι ασειδερά κουρέλια που κρέμονταν από τ' αγκαθωπά του μπράτσα, και δυο χλωμά, ασθενικά λουλουδάκια στις κορφές του, που θα είχαν ανθίσει τελευταία.

Ύστερα η οικογένεια έφυγε —για την εξοχή, για το χωριό,ποιος ξέρει! Τώρα που δεν ζούσε πια η γριά γιαγιά, που τους κρατού-

σε δεμένους κοντά της, οι άνθρωποι ήταν ελεύθεροι να κλείσουν το σπίτι τους και να λείψουν όλο το καλοκαίρι. Ο κήπος έμεινε απότιστος, οι περιπλοκάδες έχασαν κάπως τη φρεσκάδα τους, το γιασεμί άργησε ν' ανθίσει. Και μονάχα ο κάκτος έμενε πάντα το ίδιο πράσινος, πάντα το ίδιο αγκαθωτός και αγέρωχος, και κανείς βλέποντάς τον δε θα φανταζόταν, πως είχε ολόκληρος ανθίσει με τα ωραιότερα λουλούδια του κόσμου, τη νύχτα που πέθανε η γιαγιά!

(«Νέα Εστία», 1972, σελ. 31-32)

Η αισιοδοξία

Του Γ. Πετρεά

[...]

Προς το τέλος της συνομιλίας, παρακάλεσα το δημιουργό του «Τελευταίου Πειρασμού» να μου πει μία από τις ικανοποιήσεις που είχε, σχετικά με την απήχηση του πολύπλευρου έργου του.

Δεν δυσκολεύτηκε. Διάλεξε μάλιστα κάτι από κείνα που δείχνουν τον βαθύ ανθρωπισμό του:

– Έλαβα προ καιρού γράμμα από μια Γερμανίδα. Είχαν φτάσει, μου έγραφε, σε σημείο να χωρίσουν με τον άντρα της. Τσακισμένοι, βαρύνθυμοι, προχωρούσαν προς κάποιο σιδηροδρομικό σταθμό, για να πουν αντίο και να πάρει ο καθένας το δρόμο του.

Βαδίζοντας μηχανικά, φαίνεται πως έψαχναν στη θύμησή τους, να βρουν κάτι ξεχωριστό από την περίοδο που ζούσανε μαζί. Σε μια στιγμή εκείνη αναπήδησε. Πήγε ο νους της στο Ζ. μπά. Ας είμαστε αισιόδοξοι σαν κι' εκείνον, γύρισε και είπε στον ακόμα σύζυγό της.

Στέκονται. Πιάνονται από τα χέρια, αναγαλλιάζουν, γελάνε λίγο, περισσότερο, ως που αρχίζουν το χορό. Αγκαλιάζοντας, ξαναγυρίζουν και ξαναφτιάχνουν το σπιτικό τους, που πριν λίγο φαινότανε γκρεμισμένο. Και η άγνωστη αναγνώστρια τελειώνοντας, έστειλε όλη της την ευγνωμοσύνη στο συγγραφέα.

– Και ομολογώ –κατέληξε ο **Καξαντζάκης**– πως το γεγονός αυτό με είχε πολύ ευχαριστήσει.

Σταμάτησε. Κι' από το παράθυρο με την κληματαριά, κύτταξε κάτω προς τον ευρύχωρο κόλπο, που έκλεινε στο βάθος το κάστρο. (*Ήσαν στην Αντίπολη*).

Ήταν συγκινημένος...

(«*Νέα Εστία*», 25/12/1959, σελ. 202)

Η αγάπη στα φυτά

Τον Παραμυχάσα Γιογκανάντα

«Στην καλλιέργεια των φυτών, το μυστικό της καλλιεργεύσεως, εκτός των επιστημονικών γνώσεων, είναι η αγάπη». Αυτά τα σοφά λόγια είπε ο Λούθηρος Μπέρμπανκ καθώς περπατούσα κοντά του στον κήπο του, στο Σάντα Ρόζα της Καλιφόρνιας.

«Όταν ασχολούμουν με πειράματα, για να δημιουργήσω κάκτους χωρίς αγκάθια», συνέχισε, «συχνά μιλούσα στα φυτά για να προκαλέσω κύματα και παλμικές δονήσεις. Δεν έχετε να φοβηθείτε τίποτε, τους έλεγα. Τα αγκάθια που έχετε για να υπερασπίσετε τον εαυτό σας είναι περιττά. Θα σας προφυλάξω εγώ. Ολίγο κατ' ολίγον τα χρήσιμα φυτά της ερήμου παρουσίασαν μία ποικιλία χωρίς αγκάθια».

(Από το βιβλίο του «*Η αυτοβιογραφία ενός γιόγκι*», σελ. 459)

Όποιος από τους ανθρώπους κατηγορεί τα θεία, επειδή όχι αμέσως, αλλά με το πέρασμα του χρόνου τιμωρούνται οι άδικοι, ας ακούσουν την αιτιολογία. Αν δηλαδή οι τιμωρίες έρχονταν αμέσως, πολλοί από φόβο και όχι από καλό χαρακτήρα θα τιμούσαν τους θεούς με τις πράξεις τους· τώρα όμως που η τιμωρία δεν επιβάλλεται αμέσως, οι άνθρωποι φανερώνουν το φυσικό τους χαρακτήρα.

Θεοδέκτου (τραγικών αδ. αποστ. 8, Nauck)

Διαβατάριχο τρυγόνι

Του Γεωργίου Δροσίνη

Στ' αυγουσιάτικα περάσματα
Διαβατάριχο τρυγόνι
Κυνηγού ματιά σημάδεψε
Και το πληγώνει.

Η πληγή αλαφρή· γιατρεύτηκε-
Κι' απ' τα δάση κι' απ' τη χλόη
Σε κλουβί στενό το σφάλησαν,
Σ' ένα κατώι.

Καπηλιού στολίδι εγίνηκε
Στη ζωή τη σκλαβωμένη,
Το χειμώνα όλο ονειρεύεται
Κι' όλο προσμένει.

Κι' άνθισαν τα δέντρα, κ' έλυωσαν
Στις βουνοκορφές τα χιόνια,
Τον Απρίλη πάλι επέρασαν
Τ' άλλα τρυγόνια...

Από πού του ήρθε το μήνυμα;
Σ' ενός καπηλιού τα βάθη
Τ' απριλιάτικα περάσματα
Πώς τάχει μάθει;

Και με μιας ξυπνά από τ' όνειρο
Και τινάζει τα φτερά του
Και ξεψύχησε ματώνοντας
Τα σίδερά του.

(Γεωργ. Δροσίνη «Κλειστά βλέφαρα» εκδ.
«Ι.Ν. Σιδέρης», Αθήνα,
αχρονολόγητο, σελ. 17)

Ο δρόμος προς την εξάγνιση

Του Μαχάτμα Γκάντι

Η πείρα μ' edίδαξε πως δεν υπάρχει άλλος Θεός από την Αλήθεια (...). Για να μπορέσουμε να ιδούμε καθαρά το παγκόσμιο πνεύμα της Αλήθειας, πρέπει να είμαστε ικανοί ν' αγαπάμε τα πιο ταπεινά πλάσματα σαν κι' εμάς τους ίδιους (...).

Δεν μπορεί κανείς ν' αφομοιωθεί μ' ό,τι ζει γύρω του χωρίς εξάγνιση· χωρίς εξάγνιση η τήρηση του νόμου της Αχίμσα είναι ένα κενό όνειρο, ούτε ο Θεός μπορεί να γίνει αντιληπτός από εκείνον που δεν είναι αγνός στην καρδιά. Η εξάγνιση λοιπόν πρέπει να υπάρχει σε κάθε μορφή ζωής. Κι' ως παράδειγμα αρετής, η εξάγνιση φέρνει κατ' ανάγκη τον καθένα από μας στην εξάγνιση του ό,τι τον περιβάλλει.

Αλλά ο δρόμος προς την εξάγνιση είναι τραχύς και χρειάζεται τόλμη. Για να φθάσει στην τέλεια αγνότητα ένας άνθρωπος, πρέπει να ξεφύγει από τα αντίθετα ρεύματα της αγάπης και του μίσους, της συμπάθειας και της αντιπάθειας και πρέπει να είναι τέλεια **ελεύθερος από πάθη στη σκέψη, στο λόγο, στην πράξη.**

Γνωρίζω ότι δεν είμαι κάτοχος αυτής της τριπλής αγνότητας, παρ' όλη την ακατάπαυστη προσπάθειά μου για να τη φθάσω· ιδού γιατί οι έπαινοι του κόσμου δεν μου κάνουν ευχαρίστηση και μάλλον πολλές φορές μου φέρνουν λύπη. Ο δαμασμός των παθών μου φαίνεται πιο δύσκολος από την κατάκτηση του κόσμου με τη δύναμη των όπλων.

(«Αυτοβιογραφία», έκδ. Γ. Φέξη, Αθήνα 1964, σελ. 294-295).

Προσευχή για το φως

Ω φως αγαπημένο μου! κοντά στο παραθύρι,
που τό'χω αφήσει στη βουβή τη σκοτεινιά ανοιγμένο,
όλη τη νύχτα μ' άγρυπα τα μάτια μου έχω γείρει,
κι εσένα μόνο, εσένα φως, μονάχα περιμένω.
[...]

Λάμπρος Πορφύρας («Απαντα» Έκδ. Ι. Βασιλείου,
Αθήνα 1982, σελ. 284)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΟΜΙΛΙΩΝ ΤΗΣ ΘΕΟΣΟΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ
ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2001
Είσοδος Ελευθέρα - Ώρα 8 μ.μ.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

2 Δευτέρα	ΕΤΗΣΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ Θ.Ε.	
3 Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Κρ. Ιωαννίδου: Τα Αιγυπτιακά μυστήρια.
5 Πέμπτη	ΑΡΤΕΜΙΣ	Οι τρεις όψεις του Λόγου (μέρος 3ον).
6 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ	Α. Κωστοβασίλη: Οι σχέσεις της ζωής προς την ψυχήν την επιστήμη και τη μυσταγωγίαν.
19 Πέμπτη	ΑΠΟΛΛΩΝ	Γ. Σιβρής: Το θείο σχέδιο της εξελίξεως (μέρος 1ο).
20 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ	Σύμπαν - Μύθος και αποσυμβολισμός (μέρος 4ο).
24 Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Χ. Καμαρωτάκης: Η επικοινωνία του ανθρώπου με τους αόρατους κόσμους (μέρος 6ο).
27 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ	Ανδρέας Μαρίνος: Ιστορικό Ισλάμ.
30 Δευτέρα	Κ. ΜΕΛ/ΛΟΣ	Βασ. Καρκαντζός: Περί αρχαίων Ελληνικών μυστηρίων.

ΜΑΪΟΣ

3 Πέμπτη	ΑΠΟΛΛΩΝ	Κρ. Ιωαννίδου: Από τις παραδόσεις των αρχαίων Αιγυπτίων (μέρος 3ο).
4 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ	Μαρία Τομπούλογλου: Η άσκηση του σπόρου (Πάολο Κοέλο).
7 Δευτέρα	Κ. ΜΕΛ/ΛΟΣ	Κων. Γρηγοριάδης: Ο άνθρωπος σαν πνεύμα και ύλη.
8 Τρίτη		ΕΟΡΤΗ ΛΕΥΚΟΥ ΛΩΤΟΥ.
10 Πέμπτη	ΑΡΤΕΜΙΣ	Ζ. Καλαμάρα: Περί μνήσεως.
11 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ	Βασ. Καρκαντζός: Οι επτά βαθμοί των Μιθραϊκών μυστηρίων.
15 Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Μιχ. Γρηγορίου: Η δύναμη της σκέψης (μέρος 2ο).
17 Πέμπτη	ΑΠΟΛΛΩΝ	Γ. Σιβρής: Το θείο σχέδιο της εξελίξεως (μέρος 2ο).

18 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ	Ηρώ Ζάραγκα: Τα μυσταγωγικά στοιχεία στην αρχαία τραγωδία.
22 Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Μαρία Τομπούλογλου: Επιλογή κειμένων από τον Καστανέντα.
24 Πέμπτη	ΑΡΤΕΜΙΣ	Χ. Καμαρωτάκης: Ο ρόλος της φιλίας στη ζωή των ανθρώπων.
25 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ	Ευάγγ. Δεντζάκη: Η εξατομίκευση.
28 Δευτέρα	Κ. ΜΕΛΛΟΣ	Κρυσταλλία Ιωαννίδου: Το νεκρομαντείο του Αχέροντα.
29 Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Ηρώ Ζάραγκα: Ιεροί μύθοι της Ακροπόλεως των Αθηνών.
31 Πέμπτη	ΑΠΟΛΛΩΝ	Α. Κωστοβασίλη: Εσωτερικοί στοχασμοί πάνω στην Κυριακάτικη προσευχή (μέρος 1ο).

ΙΟΥΝΙΟΣ

1 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ	Θ. Κατσιφής: Κρισναμούρτι.
5 Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Α. Μαρίνος: Σοφία των αρχαίων λαών.
7 Πέμπτη	ΑΡΤΕΜΙΣ	Α. Κωστοβασίλη: Εσωτερικοί στοχασμοί πάνω στην Κυριακάτικη προσευχή (μέρος 2ο)
8 Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ	Συζήτηση
12 Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Συζήτηση

Μεταξύ μας

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΑΣ

Τα Γραφεία του «ΙΛΙΣΟΥ»
Βουκουρεστίου 25, α' όρο-
φος Κωδ. 106 71, είναι ανοι-
κτά κάθε ημέρα από 10.30 -
1, εκτός Σαββάτου και Κυ-
ριακής.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ-ΔΩΡΕΕΣ

Παρακαλούμε όπως απο-
στέλλετε με ταχυδρομική
επιταγή προς: Περιοδικό

« Ι Λ Ι Σ Ο Σ »

**ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 25,
106,71 Αθήνα.**

Επίσης αποστέλλετε με τρα-
πεζική επιταγή μόνο εις:
Θεοσοφική Εταιρεία, Βου-
κουρεσίου 25, 106 71, Αθήνα

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΟΥ ΙΛΙΣΟΥ

Ζάκυνθος: Παν. Βλαχόπουλος
Βόλος: Γ. Κουκουβίνος
Ηράκλειο: Μ. Λασηθιωτάκη
Ιωάννινα: Ελευθ. Τζομάκας
Κέρκυρα: Κάρολος Αγιούς
Λαμία: Γ. Μουτάφης
Λάρισα: Ισ. Φελλούς
Ναύπλιο: Χαρ. Μπάρακλης
Πάτρα: Αθ. Κοντοσάκης
Ρόδος: Αντ. Βεργωτής
Σύρος: Π. Ζαραφονίτης
Χαλκίδα: Δημ. Δημαρέλος
Χανιά: Εμμ. Νοδαράκης
Κύπρος:
Αθαν. Παπαδόπουλος
Γρ. Αυξεντίου 29
Μέγαρο Δίπα 456
Τ.Τ. 6021, Λάρνακα
Τηλ. 0465-4511 (Οικίας)

Από τη στήλη «Σημειωματάριο» της «Καθημερινής», 11/9/1997

Ένα πολύτιμο βοήθημα απέκτησε ο Τήλεφος , και πολύ ευχαριστεί τον σεμνό σοφό συγγραφέα κ. Χαράλαμπο Μπάρακλη, που φρόντισε να το λάβει το δημοσιογραφικό γραφείο. «Γνωμικά και παροιμίες» είναι ο τίτλος του, και ήδη διανύει την έβδομη έκδοση, (Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»).Στις 270 σελίδες του ο αναγνώστης , ο περήφανος Έλληνας, βρίσκει επιλεγμένα σε ενότητες και καταχωρημένα, γνωμικά και αποσπάσματα των αρχαίων Ελλήνων (κείμενο αρχαίο και μετάφραση) καθώς και παροιμίες – παροιμιακές φράσεις – γνωμικά δίστιχα, - μία κοπιώδης και άριστα μεθοδευμένη παρουσίαση της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας αλλά και αυτής του λαού.

Αρχαίο πνεύμα αθάνατο και σοφές σταλαγματιές της λαϊκής σοφίας συναντώνται σ' αυτή την ξεχωριστή έκδοση, που την εξαίρει με γράμμα του στο συγγραφέα, και ο Προκαθήμενος της Ορθοδοξίας, Βαρθολομαίος ο Α΄. Όπως διαβάζουμε στο εσώφυλλο, το βιβλίο αυτό το χαρακτηρίζει «πολύτιμη συλλογή» ο Ιωάννης Θ. Κακριδής, ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος παρατηρεί ότι «έχει συγκεντρωθεί η γνώση και η σοφία των αιώνων», ο καθηγητής κ. Δημήτριος Λουκάτος το συνιστά διότι «προσφέρει γνώση και ήθος από την παράδοσή μας στις σύγχρονες γενεές» και ο τ. Πρόεδρος Μιχαήλ Στασινόπουλος μιλά για «αξιόλογη πνευματική προσφορά».

«Καιρός επί πάσιν άριστος» (Ησίοδος). Κάθε πράμα στον καιρό του – και ο έπαινος οφειλόμενος!

ΧΑΡ. ΜΠΑΡΑΚΛΗ

γνώμικά και παροιμίες

ΟΓΔΩΔΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΓΝΩΜΙΚΑ ΚΑΙ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ (ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ)
ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ - ΠΑΡΟΙΜΙΑΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ - ΓΝΩΜΙΚΑ ΔΙΣΤΙΧΑ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» Ι.Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.